БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ч. ОКТЯБРЬ 12 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 203 (4173)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

Театрлар ажылдакчыларының, драматургтарның болгаш театр талазы-биле критиктерниң Бүгү-эвилел конференциязынга (1 арын).

В. Сарапулов. — Күрүне мурнунга хүлээлге күүсеттинген (1 арын).

Тараажыларның күш-ажылчы белээ (1 арын).

АЗИЯ БОЛГАШ АФРИКА ЧУРТТАРЫНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАРЫНЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ (1 арын).

А. Поляков. — Чонга эмнелге дузалам-чызының эжиидилгези дээш (2 арын).

С. Очур. — Организастыг өгелээн (2 арын).

СЭКП-НИҢ XXI СЪЕЗДИЗИНГЕ АЛДАР КЫЛДЫР (2 арын).

А. Павлов.—Колхозчу суурда (2 арын).

С. Менге, М. Доржу. — Бүгү-эвиледиң кедээ ажыл-агый делгелгезинге чоорааныыс (3 арын).

М. Ондар-оол. — Ажылчы чоннарны хомудал, биллириишкиннерин чогуур өйүнде шиитпирлээр (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

С. Сандю. — Тергиин эки кылдыгаН кино болгаш чевен өчүлга (3 арын).

Гвинея Республиканы ВДР биле Албания хүлээп көрген (4 арын).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы (4 арын).

Солунну болгаш журналды совет өг-бүле бүрүзүнге

1959 чылдың солуннарынга болгаш журналдарынга ажылчы чоннуң организастыг бижидилгези октябрь 1-ден өгелеп бүгү чуртка калбарган.

Бо чылын бижидилге кампаниязы СЭКП-ниң өлчег чок XXI съездизин төлептиг уткуур дээш белеткенин турар ажылчы чоннарның политиктиг болгаш бүдүрүлгечи улуг кедүрүүшкүнүнүң үеэнде өртип турар, съезд партияның болгаш совет улустуң амыдыралында улуг төөгүлүг болуушкун. Бүгү ажылчы чоннарның кичээнгейи олче хаара тыртынган. Оон-биле холбаштыр парлалганың ролю улам бедээн.

Бистиң солуннарывыс болгаш журналдарывыс ажылчы чоннарны коммунизмниң ёзузунга кижизидип, марксизм-ленинизмниң улуг чаагай идеязын массаларның ортузунче нептередип, партияның иштики болгаш даштыкы политиказының чугула айтырыгларын, бистиң улуг Төрөөн чуртувустуң иштики амыдыралын болгаш бүгү делегейде болуушкуннарны ажылчы чоннарга таныштырып турар.

Солуннарга болгаш журналдарга бижидилгени үлегерлиг чорудары дээрге номчукчу бүрүзүнге чугула болуп турар солунну, журналды оон холунга бээри болур.

1958 чылда парлалга чагылгазы ебласка организастыг чоруттунган. «Шын», «Тувинская правда», «Правда», «Комсомольская правда», «Тыванын аныяктары», «Пионерская правда» солуннарны ажылчы чоннар хөйү-биле чагыдып алганнар.

Бо чылын ажылчы чоннарның ортузунга бижидилгени организастап чорудар талазы-биле Эрзин, Тес-Хем, Тожу районнарның болгаш Кызыл хоорайның харылзаа конторалары өлүмнер ажылдарны чоруткан. Эрзин районнуң харылзаа конторазы солуннарны болгаш журналдарны колхозчу, ажылчын, албан-хаакчы өг-бүле бүрүзүнге буруг чок чагыдар талазы-биле боттуг хемчегларни алган. Колхозларга, албан черлерингe парлалга тарадыр талазы-биле харылзаа ажылдакчыларының болгаш партия организацияларының төлөөлекчилериниң сургалдалыг чевүлел хуралдарын эрттирген болгаш оларны бижидилге квитанцияларыбиле, солуннарның, журналларның аттарын, чылда каш үнерин болгаш өртөөн айыткан реклама, каталог дептерлер-биле бүрүн хандырган. Ынчангаш ол районда бижидилге партия болгаш комсомол организацияларының идепкейлиг киржилгези-биле организастыг чоруп турар.

Кайы-ла бүдүрүлге, албан черинде, колхозта, совхозта, өөредилге черинде тайылбыр массалыг ажылды эки тургускан болдур, аная бижидилге эки өртер деп чүвени фактылар көргүзүп турар. 1958 чылда Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда партия, комсомол организациялары болгаш почта салбыры колхозчуларның ортузунга совет парлалганың ролюнуң ужур-дузазының дугайында тайылбыр ажылын эки чоруткан. Оон түңнелинде 300 ажыг колхозчу өг-бүленің түсбүрүү-ле 2 — 3 аңгы-аңгы аттарлыг солуннарны, журналдарны чагыдып алганнар. Бижидилге ол колхозта бо чылын база организастыг чоруп турар.

Ажылчы чоннуң ортузунга совет парлалганы тарадыры политиктиг чугула ажыл солуннарны, журналдарны канчаар тарадып турарын партия организациялары үргүлчү хайгаарап турар. Бижидилгени чорударынга коммунистерни, комсомолчуларны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны, башкыларны, кедээ ажыл-агыйның түскай эртемниглерин калбаа-биле кириштирер.

Парлалга тарадырының талазыбиле хөй-ниити төлөөлекчилериниң болгаш харылзаачыларның ажылының чугула хевирлериниң бирээзи болза, ылангыя кедээ черге, чоннуң чурттап турар бажыңнарын өргүп бижидилге чорудары болур.

Бижидилгени чорударының чаа корум-чуруму-биле холбаштыр төп солуннарның, журналдарның, ол ышкаш «Шын», «Тувинская правда», «Тыванын аныяктары» болгаш районнар солуннарының чагыкчыларының 1958 чылда турган санын үүле хевээр артырар өвес, харын 1959 чылда көвүдедир соруулга харылзаа ажылдакчыларының, партия организацияларының мурнунда туруп турар.

Парлалганы чоннуң ортузунга тарадыр талазы-биле пропагандистерге болгаш агитаторларга улуг роль онаажып турар. Олар бүдүрүлгелерге, колхозтарга, ажылчы чоннуң чурттап турар черлерине илеткелдерни, беседаларны чорудар. Бистиң чуртувуста болгаш улус демократиязының чуртларында кандыг солуннар, журналдар үнүп турарын, оларны канчаар чагыдарын, кандыг солуннарны, журналдарны чагыдып алырга оларга ажыктыг болурун сүмелеп бээр херек. Пропагандистер болгаш агитаторлар боттары бирги өлчегде чагыкчылар болуп, область болгаш төп солуннарны, журналдарны чагыдып алган турар ужурлуг.

Солуннарны болгаш журналдарны чагыкчыларга өй-шаанда чедирер дугайында харылзаа ажылдакчылары, колхозтар баштаар черлери, партия организациялары, почтачылар онза кичээнгей салыр ужурлуг. Эрткен чылдардаазы ышкаш ыраккы фермаларда, одарларда малчынларга солуннарны, журналдарны өй-шаанда чедирбес, оларның ортузунга бижидилгени чорутпас чорукту бо чылын болдурбас херек.

Солуннарга болгаш журналдарга негелде хереглел чаа чылда дыка өзер. Ынчангаш парлалга тарадырының талазы-биле кампания бүгү-ле черлерге организастыг болгаш чедишкинниг чоруттунган турар ужурлуг.

1959 чылда бистиң областыста өг-бүле бүрүзү солуннуг, журналдыг турзун!

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА ТАРАА САДЫП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1958 чылдың октябрь 10-га чедир хуу-биле)

Районнар	Колхозтар	Совхозтар	Ниитизи-биле
Улуг-Хем	123,4	113,3	118,8
Чөөн-Хемчик	114,2	—	114,2
Таңды	102,9	104,0	103,4
Барыын-Хемчик	104,3	101,6	103,2
Сүт-Хөл	101,6	—	101,6
Каа-Хем	98,8	—	98,8
Чаа-Хөл	93,1	—	93,1
Бии-Хем	81,4	100,0	84,9
Бай-Тайга	82,2	—	82,2

БАЙЛАК ДҮЖҮТТЕН ОРУЛГА

Таңды районда колхоз бо чылын чаагай дүжүттү өстүрүп алган. Тараа ажаалдазы доозулган, колхозчулар ажылдап алганы күш-хүннерге хамаарыштыр хөй-хөй тараазны ап турар.

Колхоз баштаар черинің шиитпирин ёзугаар күш-хүн бүрүзүнге 4 кг тараазны колхозчулар ап турар. Чижек кылдыр чамдык колхозчуларны көргүзерге мындыг: К. Биче-оол—7 тонна, О. Ланзыы—7,5 тонна, О. Арбыгай—7 тонна тараазны алган.

Театрлар ажылдакчыларының, драматургтарның болгаш театр талазы-биле критиктерниң Бүгү-эвилел конференциязынга

Театр талазы-биле Бүгү-эвилел конференциязының төлөөлеринге болгаш оларның нүүрү-биле совет театрның бүгү ажылдакчыларынга СЭКП Төп Комитеди изиг байырны чедирип тур.

Ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидериниң хөрөөнге совет театрның ажылдакчыларының алдар-хавыязын Коммунистиг партия бедии-биле үнелеп турар. Социалистиг уран-чүүлүү ажылдакчылары—драматургтар, режиссерлар, актерлар болза бедик коммунистиг идеалды чоннуң массазынче кирип, коммунизм тургузукчузу—совет кижиниң угаан-бодал бүдүүн хевирлеп кижизидеринге идепкейлиг киржип турар.

Совет эрге-чагырганың дөртен чыл болганының дургузунда бистиң хөй национал-дыг театрывыстың чогаалыкчы кадрлары совет патриотизмниң ёзузу-биле сиңниккен, социалистиг ниитилелдиң мурнакчы кижилерин чайыннанчак уран-чечен овур-хевирлерге илередип көргүскен өвөөш өвес кайгамчыктыг, кижи сеткилин хайындырып турар шиилерни тургускан.

Формалистиг хандыкшылдарга болгаш социалистиг реализмниң принциптериниң кандыг-даа ойталаашкыннарга өптеш чок болуп турар совет театр уран-чүүлү ажылчы чоннарның калбак массаларынга чоок болгаш билдингир ёзулуг чоннуң уран чүүлү болу берген. Социализмнин, тайбыңның болгаш демократияның эн-не депшилгелиг идеяларын массаже сиңирип киирип турар бистин театрывыс калбаа-биле хүлээп алыышкынны чедип алган, бүгү-ле депшилгелиг уран-чүүлдүң хөгжүлдезинге чугула фактор болу берген.

Ам, Коммунистиг партияның XXI съездизинің бүдүүзүнде бүгү совет улус политиктиг болгаш бүдүрүлгечи идепкей-биле хаара туттунган болгаш сөөлгү чылдарда болдунган маадырлыг херектериниң түңнелдерин чоргаарадлы-биле кылып, келир үеже кайгамчык улуг перспективаларны планнап турар үеде театр уран-чүүлүнүң ажылдакчыларының мурнунда чаа улуг болгаш хүндүлүг сорулгалар туруп турар. Олар болза бистиң амыдыралывыста бүгү-ле мурнакчы чүүлдерни, коммунизмче бурунгаар бистиң шимчөөшкинивиске дузалап турар бүгү-ле чүүлдерни уран-чүүлүн аргазы-биле ханы болгаш иле-тодаргай көргүзер хүлээлгелиг. Совет театр ажылдакчыларының хүндүлүг хүлээлгези—бистиң хүннеривистиң өндүр улуг болуушкуннарын, бистиң херек кырында амыдыралывыста, ылаңгыя сөөлгү чылдардагы үндезин өскерилгелерни уран-чүүлдүң чогаалдарынга көрүнчүктелдирери, совет кижини оон угаан-бодал амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының бүгү-ле байлакшыдылгазы-биле көргүзери болур. Оон-биле кады уран-чүүлүн ажылдакчылары кижилериниң медерелинде өргиниң артыышкыннарын, дөгейленчек, дужун хараар, тала-дугай тыртар чоруктарның илерелгелерин, өнчү-хуучу идеологияның саңлдарын—коммунистиг ниитилелди тургузар талазы-биле биске моондак болуп турар бүгү-ле чүүлдерни сойгалап илередир ужурлуглар.

Совет театр уран-чүүлүнүң улам ынай өзериниң чугула негелдези болза драматургтарның, режиссерларның болгаш актерларның уран-чечен мергежилин бедидери, талантылыг аныяк чогаадыкчы кадрларны депшидери болгаш кижизидери болур. Совет театрның күжү—оон коммунистиг идеяларының шынныында болгаш өндүр улуунда, оон миллион-миллион көрүкчүлерге калбак чедингиринде, реалистиг чаңчылдарны хөгжүдеринде болур. Сценаның чаа уран-чечен хевирлерин, тускай шынарлыг чогаадыкчы шиитпирлерни дилеп тывары болза социалистиг реализмниң принциптериниң шынныы-биле кезээде холбашкан турар ужурлуг. Социалистиг реализмниң методу болза бодунуң мергежилин илередип үндүреринин, театр уран-чүүлүнүң эн-не янзы-бүрү жанрларынга чогаадыкчы бодалдарны болгаш тывыгларны боттандырарының талазы-биле кызыгаар чок делгем орукту театр ажылдакчыларының мурнунга ажыдып турар.

Бистиң чуртувуста боттандырттынып турар төөгү талазы-биле өндүр улуг чаартылгаларның дугайында, коммунизм тургузукчуларының маадырлыг херектериниң болгаш эрес-дидим кылыгларының дугайында чаа чайынналчак тодаргай болгаш сеткилди хайындырып турар шиилерни уран-чүүлдүң ажылдакчыларындан совет улус манап турар.

Совет театр уран-чүүлүнүң ажылдакчылары оларның мурнунда тутуп турар сорулгаларны чедишкиннии-биле күүсеткеш, моон соңгаардаа бодунуң чонунга шынныы-бүгү-ле баразан болур, мурнакчы социалистиг культураның тугун бедик тудар дээрзинге бүүрелин СЭКП Төп Комитеди илергейлеп тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

ТАРАА—БИСТИҢ БАЙЛААВЫС

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчулары эштер Е. Салчак, О. Ортун-оол болгаш Ч. Осурчан олар тараана соксаал чокка чүдүрүп турарлар.

Чурукта: «Совет Тыва» колхозунуң Чинге-Дагда колхоз шанында тараа чүдүрүлгези. Үстүнде (солагай талазыдан оң талазынче) чүдүрүкчүлер Е. Салчак, О. Ортун-оол болгаш Ч. Осурчан.

Фото С. Феоктистовтуу.

Күрүне мурнунга хүлээлге күүсеттинген

Бистиң «Ленинчи орук» кедээ ажыл-агый артелиниң болгаш Сарыг-Сеп МТС-тиң механизаторлары демнии-биле кады ажылдап турган, бо чылын сөөлгү он чылларда көстүп көрбөөн чаагай дүжүттү өстүрүп алганнар. Ол чаагай дүжүттүң ажаалдазы болгаш тараана күрүнеге садары (немей алган хүлээлгебиле кады) ам доозулган. Ынчангаш, артель кежигүннери болгаш механизаторлар база биске дузалажыры-биле Кызыллан келген башкы училищезинин сургуулдары, чоланчылар партияның XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш калбарткан социалистиг чарышка алган хүлээлгезин күүседип, берген сөзүн эзлеп шылаанар.

Ам артельдиң шөлдериндеН үнген 1261 га черниң тараазы кестинген болгаш бастырттынган. 1200 тонна чаагай тараа күрүнеНиң тараа шыгжавырынче кирген. Үрезин болгаш өске-даа эргежок чугула фондуларны урары, тараана арыглаазы өгелээн. Дүжүт ажаалдазын өй-шаанда доосканы, тараана күрүнеге садар хүлээлгени күүсеткени—тараажыларның болгаш механизаторларның кызымаккай күш-ажылы-биле чедип алдынган. Чижээ, Төп автосентелге мастерскаязының моторизи Василий Савинниң агрегады бедик көргүзүүлүг ажылдаан. Ук агрегат «Сталинец-6» комбайн-биле 400 ажыг га черниң тараазын кескен болгаш бастырган. Комбайнер Савинниң эштери трактерист П. Бортников, штурвальщик И. Артемов, копнильщик В. Кириллов олар хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер. Оон ынай комбайнерлер Г. Иванов, В. Поршнев олар база эки ажылдаанар.

Механизаторларның үлегерлиг күш-ажылы-биле чергелештир, чоланчыларны база демдеглезе чогуур. Колхоз чоланчылары Николай Логинов биле Иван Юртаев болгаш СЭКП обкомунуң чоланчылары Анатолий Сандаков биле Иван Семенников оларның кайызы-даа 100—100 тонна тараана сөөрткеннер. Оон ынай Кызылдың башкы училищезинин сургуулдары база кайгамчык эки ажылдаанар. Олар тараа арыглаарынга, сөөрттүрүнге, сиген сараатгаарынга, картофель казарынга эң эки ажылдаанар. Колхозчулар сургуулларга кызыгаар чок өөрүп четиргенин илергейлеп турарлар.

Дүжүт ажаалдазы болгаш күрүнеге тараа садары доозулган болза-даа бистин артельдиң мурнунда кылыр ажыл ам-даа хөй. Ам бирги чергенин эң чугула ажылы болза мал кыштагладыышкынынга белеткенири, кажааларны септээри болгаш чылыглаары, фермаларга болгаш кышталарга мал чемнериниң курлавырларын сөөртүп чедирери болур.

В. САРАПУЛОВ,

Тараажыларның күш-ажылчы белээ

БАЯН-ТАЛА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараажылары болгаш механизаторлары Төрөөн чуртунга 1120 тонна эки шынарлыг тараана бээрин хүлээнген турган. Оларның сөөлгү боттуг ажыл-черекке холбашкан. Октябрьниң 9-ка чедир ол колхоз күрүнеге 1292 тонна тараана саткан.

Төрөөн чуртунуң шыгжавырынга тараа белеткээр талазы-биле ол чедишкиннеринге колхозчулар кылыгаарлаттынмайын турар. Октябрьниң 9-та болган хуралынга бодунуң күжүн, бар арталарны санап көргеш, ол колхоз күрүнеге ам-даа 400 тонна тараана киририн хүлээнген. Олар ону база чедишкиннинг боттандырып шыдаар.

«Октябрь 30 чылы» колхоз часкы хову ажылын, чайгы ажаалданы болгаш дүжүт алыышкынын агротехниктиг негелделер ёзугаар чоруткан. Күш-ажылды шын организастап, техниканы чөп ажыглаан. Колхозта партгорганизация секретары эш Калын-оолдуң редакцияга дыцнатканы болза:

— Бо чылын тараа культуразының 1750 гектарга тараан бис, үнүш мурнуку кайы-даа чылдардан чаагай болган. Ортумаа-биле гектардан арбайныңа—23, кызыл-тастын—27,8 болгаш суланын—30 центнер дүжүдү алдынган, а Оруктуг-Ховуда тараан сорттуг кызылтастың гектар бүрүзүнден 38 центнери ажаап алган.

Тараажыларның болгаш механизаторларның ол бүгү чедишкиннери болза, октябрьниң Улуг Революциязының 41 чыл ооннга аллаңыткан социалистиг чарыштың түңнели, партияның XXI съездизинге күш-ажылчы белек болур.

Хову ажылының талазы-биле чедишкиннерин быжыглавышаан, келир чылдың дүжүдүнге белеткелди ол колхоз база хынамчалыг чорудуп турар. Чайгы ацдарылга-биле 1100 гектар күр черлерни, а күскү ацдарылга ёзугаар 40 гектар ангысты болгаш 450 гектар күр черлерни белеткээн. Ам-даа 400 ажыг гектарны ацдарар деп турар.

АЗИЯ БОЛГАШ АФРИКА ЧУРТТАРЫНЫҢ ЧОГААЛЧЫЛАРЫНЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Октябрь 9-та Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязы бодунуң ажылын үргүлчүлээн. Хүндүсү пленарлыг хуралга хүн чурумунуң бирги айтырыын—Азияның болгаш Африканың янзы-бүрү чурттарында литератураның болгаш культураның хөгжүлдези база кижи төрелгетеннин депшилгези, национал хамаарышпас чорук дээш депшилге, колониализмге удур, хосталга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демиселге оларның ролю деп айтырыгны чугаалашкан.

Иордан чогаалчы Абу-Сальманың чугаазын конференцияның киржикчилери изии-биле уткаан. Иорданияның улузунуң хосталгалыг демиселинге бодунуң чуртунуң чогаалчыларының салыышкынының дугайын ол чугаалаан. Эргелер болгаш ат-нүүрүнүң ёзулу тиилгиже чедир боттарының чепсээн Иорданияның чогаалчылары салбас деп Абу-Сальма медегээн.

Азияның болгаш Африканың мурнакчы литературазы хосталгалыг, улусчу болгаш кижиге янак мөзүшынарлыг болуп, тайбыңның хөрөөн камгалап турар деп турк чогаалчы Назым Хикмет демдеглээн. Ылангыя Турцияның мурнакчы литературазы ындыг мөзү-шынарлыг болуп турар. Турк литератураның ол мөзү-шынары хосталганың, хамаарышпас чоруктун болгаш депшилгениң идеяларын улус чонга чедирип турар.

Кулландырган өске-даа улустарга ышкаш Киприниң угаан-бодал айтырыы политиктиг айтырыг-биле үзүлбес харылзаалыг дээрзинің дугайын Киприниң төлөөзи Антиас Тефкрос чугаалаан. Киприниң литературазының амгы байдалын конференцияга ол таныштырбышаан, Азияның болгаш Африканың чогаалчылары кипр улустуң хосталгалыг демиселин моон-даа ынай деткиир деп бүүрелеп турарын илереткен.

Бодунуң улузунга бараан болур болгаш колониализмге удур оон демиселин угаан-бодал талазы-биле чепсеглээр ужурлуг чогаалчының хүлээлгезинин дугайын Непалдың чогаалчызы Лакшми Прасад Девкота бодунуң саналынга чугаалаан.

Конференцияның октябрь 9-та болган хуралынга оон ынай Абдель Хафиз Аббу. (Нигерия), Мохи эл-Дин Сабир (Судан), Прамудья Ананта Тур (Индонезия) болгаш оон-даа өскелер база санал берип, чүве чугаалаанар.

Азияның болгаш Африканың улустарының сеткил-сагыш каттыштырылгазын улам быжыглаарынга, ийи диптериниң чогаалчыларының аразынга улам-на сырый ужуражып харылзажыр чорукту тургузарынга Ташкент конференциязы дыка улуг рольлу ойнаар деп санал бергеннер чаңгыс эп-сеткилбиле демдеглеп турганнар.

Корей Улус-Демократтыг Республиканың Министрлер кабинединиң даргазы Ким Ир Сениң конференцияның киржикчилеринге чоруткан байырын хуралга номчуп дыцнаткан.

Октябрь 9-тун кежээзинде конференцияга секциялар ажылы өгелээн.

Парлалга конференциязы

Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязын чыылдырар талазы-биле Азия-Африка белеткел комитединиң даргазы Ш. Рашитов совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязын кылган. Анаа солуннарны, телеграф агентилеллериниң, журналдарның, радионуң болгаш телевидениениң 150 чыгыы төлөөлекчилери киришкен.

Конференцияның составын Ш. Рашитов тодаргайлап чугаалавышаан, 30 чурттардан 185 төлөөлер Ташкентиде келген деп дыцнаткан. Оон ынай Европаның Италия, Чехословакия, Герман Демократтыг Республика болгаш өске-даа чурттарындан, Совет Эвилелиниң хөй-хөй республикаларындан 160 алгыларны минералер кабинединиң даргазы Ким Ир Сениң конференцияның киржикчилеринге чоруткан байырын хуралга номчуп дыцнаткан.

Октябрь 9-тун кежээзинде конференцияга секциялар ажылы өгелээн.

Абд Аль-Ваххаб Аль-Баяти,
Ирак чогаалчы.

Шүлүкчү өңнүктерге

Амыдырал-чурттаргавыс, өңнүктерим,
Дүнүү солаан чырык хаяа—чаагай өйүү,
Анаа өвес демиселге күштүглериң
Аас-кежиин канчаар чаалап алганын-даа
Алган чыдар улуг чаагай ыры-дыр ол.

Чоннуң мергеН угаанындан, чүректерден,
Чоруу чогаан улуг делгем, байлак черден
Чолду ырлаан шак ол ыры куттулуп тур.
Кадыг, берге дарлал-хинчек кинчи-беги
Катап эглип келбес кыдыр буступ калзын.

Араатан дег дарлакчылар сөнзөй бөөрге
Ажыг-шүжүг, хилинчек-даа, кударал-даа
Олар-биле кады дооступ калыр болгай.
Амыдырал-чурттаргавыс, өңнүктөрим,
Арай мунгак өге үннүг ыры-дыр ол.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Чонга эмнелге дузаламчызының экижидилгези дээш

Хоорайның болгаш областың ажылчы чоннарының мурнунга область эмнелгелинин партия организациязының ролю болгаш харыысалгазы улуг. Оон составында 16 коммунистер, оларның иштинде 5 эмчи, 6 ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары болгаш ажылчыннар база санитар ажылдакчылары ажылдаш турарлар.

Ол организацияның чоокта чаз болуп эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралынга партбюро кежигүнү эш Канунников илеткел кылган. Коллективтиң ажылында чамдык чедишкиннериң дугайын, ыланғыа терапевт болгаш хирургия салбырларының ажылының алаан экижээнин, эмнелгениң иштин ажылынчы шынар талазы-биле бедээнин, ол чугаалаан. Ында организастаттынган медсестралар чөвүлели кадрларны щилип өстүрер талазы-биле администрацияга дузалажып турар, коллективтиң сагылга-чуруму алаан быжыккан, эмнелге черинин иштики арыг-шевер байдалы эки тургустунган.

Ындыг болза-даа ажылда улуг четпестер бар. Чижээ, эмчилер конференциязының ажылы экиживейн турар. Чамдык эмчилерниң чурталга-амыдыралын хандырарынче хоорайның сүт заводунун адынга алаан хөй коммунистер шыңгыы шугумчүлелди кылганнар.

Парторганизация, профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажылын четпес удуртуп келген. Бүдүн чыл дургузунда профэвилел кежигүннериниң хуралы чүгле 3 удаа чыылган, а 24 кежигүннерлиг комсомол организациязының хуралы чаңгыс-даа удаа чыылбаан турда ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорхому (секретары эш Виноградова) кандыг-даа хемчег албаан.

Эрткен өөредилге чылында коммунистерниң политөөредилгези четпес организастаттынган. СЭКП төөгүзү өөренириниң белгүмү тургустунган болза-даа чүгле 6 катап кичээл чоруткан. Эмчилер эштер Балчий-оол, Киселева, Конева болгаш өскелер-даа бот өөредилге чуруму-биле өөренир болуп санаттыргаш, чүү-даа кылбайн келгенин коммунистер шыңгыы шугумчүлээннер.

Партия организациязының ажылында илереттинген бүгү четпестерни чайладыр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын коммунистер чаа соңгаан партбюрога дамжаннар.

А. ПОЛЯКОВ.

Организастыг эгелээн

Партия чырыдыышкынының системазында чаа өөредилге чылынга белеткениш турган, СЭКП райкому коммунистериң эки туразын барымдаалан, оларның идей-теоретиктиг талазы-биле негелдезин хандырар сорулганы салган.

Партия чырыдыышкынының системазынга өөредилге чылы бистиң районга октябрь 1-де эгелээн. Ам яныы бүрү хевирнин 15 белгүмнери, школалары ажылдан турар. Ында 80 коммунистер, 82 комсомолчулар, партия кежигүнү эвес активтен 66 кижи өөренип эгелээн. Белгүмнериң болгаш школаларның ажылын удуртуру-биле 18 пропагандистери райком бюрозунга бадылаан.

«Торгалыг» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарда партия организациялары чаа өөредилге чылынга белеткел ажылдарын эки чоруткан. Ол колхозтарда партия организацияларының секретарьлары эштер Серен-Доржу, Седен олар өөредилге чылы эгелээр мурнунда коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активчилер-биле беседаларны кылын, кымнар, каяа өөренир күзелдин тодарадып, пропагандистерни шилип алгаш, партийжи-политиктиг өөредилгени бо чылын организастыг чорудар дугайында айтырыгны партия хуралынга чугаалажып көргөн.

Бо өөредилге чылында коммунистер тодаргай экономиканы болгаш политэкономияны өөренириңге улуг кичээнгей салган. «Коммунизмче орук», «Торгалыг» колхозтарда тодаргай экономика өөренир белгүмнерни, район төвүнде политэкономия өөренир белгүмнү тургускан. Район төвүнде марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир белгүм (пропагандист эш Семис-оол), Торгалыгның чеди чыл школазының коллективинде политэкономия өөренир белгүм (пропагандист эш Ескина), «Коммунизмче орук» колхозта тодаргай экономика өөренир белгүм (пропагандист эш Кечил-оол) баштайгы кичээлдерни организастыг чоруткан.

Элээн хөй коммунистер марксизм-ленинчи теорияны бо чылын бот өөредилге-биле өөренир деп шиитпирлөөннер. Эрткен чылдың практиказындан ап көөрге чамдык удуртукчу ажылдакчылар бот өөредилге-биле өөренир бис деп бижидип алган боттарының политиктиг билиин бедитпес, өөренмес таварылгалар турган. Чижээ, район прокуроры эш Адыгжы, күрүне банкызының район салбырының даргазы эш Конаков, районнуң паспорт столунуң начальниги эш Чинан политэкономияны бот өөредилге-биле өөренир деп бижидип алган турган. СЭКП райкому бот өөредилгелиг коммунистер-биле тус-тус беседаларны чоруткан. Ылаңгыа Адыгжы «Бараан болгаш акша» деп чүл, «Национал орулга» деп чүл деп темаларны өөренин эрткен мен дээн. Ынчаарга бо-ла айтырыгларны деңчүзү-биле харылаан көрүнер дээрге, эш Адыгжы харылаан шыдавазын. Эш Конаков—ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазы деп чүл дээр дугайында айтырыгны билбес болган.

Ол ышкаш ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Күнчүн политэкономияны бот өөредилге-биле өөренир кылдыр бижидип алгаш эрткен өөредилге чылының дургузунда чүгле ийи катап консультацияга киришкен.

Марксисчи-ленинчи теорияны бот өөредилге-биле өөренип турар эштериң ол ажылын СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң талазындан четпес контрольдап, дузалажып турган деп чүвени айтыр херек. Ол четпестерни бо өөредилге чылында болдурбас дээш райком боттуг хемчегларни ап турар.

Партия райкомунуң политиктиг чырыдыышкын кабинеди пропагандистерге болгаш дыннакчыларга дузаламчы кылдыр литератураны болгаш көскү агитацияның дузалал материалдарын белеткен, шилип алган. Боттары өөренип турар коммунистерге политэкономия болгаш партия төөгүзүнүң талазы-биле лекцияларны, консультацияларны организастаарын планда көрүп турар.

Чамдык партия организациялары чаа өөредилге чылынга четпес белеткенген деп чүве өөредилге чылының баштайгы хүннеринде илерээн. Чижээ, Хандагайты ортумак школазында болгаш Өвүр райода партия организациялары (секретарьлары турган Чамзыр, Алдын-кыс), белгүмнериң болгаш школаларының дыннакчыларының пропагандистеринин кичээлдерге белеинин хынап, тодарадып албаанының хараазы-биле кичээлдер эгелезе чогуур хүнүнде болбаан болгаш озалдап эгелээн.

С. ОЧУР.

СЭКП Өвүр райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

СЭКП-НИҢ XXI СЪЕЗДИЗИНГЕ АЛДАР КЫЛДЫР

Хүлээлгезин күүседип турар

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң Мерген сүт-бараан фермазының ажылдакчылары чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эвт, сүт болгаш саржат бүдүрериниң талазы-биле АКШ-ты эң чоокку чылларда чедер деп бүгү улустуң салган сорулгазын күүседир дээш демисешпишаан, бо чылын пландан ажыр 60000 литр сүттү күрүнеге дужаар хүлээлге алганнар.

Ферманың ажылдакчылары алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседир дээш малдың продуктулуун улам бедидип, саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1258 килограмм сүттү саап алганнар. Сентябрыга чедир пландан ажыр 41700 литр сүттү күрүнеге дужааган болгаш алдынган хүлээлге чоокку үеде бүрүн күүсеттинериниң барымдазы бар.

Саар инектериң сүдүн көвүдедир дээш немелде чемгерилге кылдыр концентраттарны берип турар. Инектерни дүшке чедир хову одарынга кадарып, дүштен соңгаар тараа, зеленка, тарымал тоорук, кукуруза тарып турган шөлдерге өткарып турарындан оларның сүдү улам көвүдеп турар.

Ферманың мурнакчы саанчылары А. Бычкова, Каймановa, Е. Салчак боттарында инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1000—1200 килограмм сүттү саппаннар. Ферма ажылдакчылары боттарының күжү-биле ферма чанынга 1430 тонна силосту кукурузадан, тарымал тоорудан салганнар. Фермада мал кажааларын болгаш чурттарга бажыңнарын база септеп турарлар.

СЭКП-ниң XXI съездизинге, Улуг Октябрьның 41 чыл юнга күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр дээш ферманың коллективи улам күжениишкинниг ажылдан турарлар.

Г. ИОМУЖАП.

Ажылчыннарның сөзү

Чоокта чаз хоорайның бир бүдүрүлге черинге чеде бердим. Кежээкинин беш шакта ажылчыннарның эзлчет солчуушкунунуң үезинде Кызылдың дараанылга комбинадының ажылчыннарының аразынга ажыл-ишчи хөглүг чугаалар чорун турган.

Ол дээрге, партияның XXI съездизинге күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш бедиткен хүлээлгелерни боттарынга ап, социалистиг чарышты улам-на калбартыр дугайын чугаалажыры-биле бүдүрүлге хуралынга дааранылыкчыларның ынчан чыглып кээн турганын дораан билип алдым.

Хурал эгелээн. Комбинаттың директору эш Петенёв сөс алгаш, эрткен тос айларның түүнелинч болгаш партияның төөгүлүг съездизинге алдар кылдыр комбинаттың алза чогуур чаа хүлээлгелериниң дугайын дыңнаткан. Тос айларның планын коллектив ажыр күүсеткен.

Бистиң Төрээн чуртувуста бүдүрүлге черлериниң ажылчын бүрүзү Октябрь революциязының 41 чыл юн болгаш партияның эзлчет чок XXI съездизин төлептиг уткууру дээш күш-ажылдың темпизин дүргедип, социалистиг чарышты калбартышаан, улам сорук кирген ажылдап турар. Хөй-хөй коллективтер боттарының бар аргаларын санап көргеш, мурнундагы хүлээлгелерин эде көрбүшаан, бедиткен чаа хүлээлгелерни немей ап турар дугайын илеткелчи болгаш санал бергеннер хуралга оизалаан айыткан. Москваның, Ленинградтың болгаш өске-даа хоорайларның мурнакчы бүдүрүлгелериниң үлегерзи өзугаар чаа бедиткен хүлээлгелерни алыр, мурнундагы хүлээлгелерни эде көөр дугайында эгелекчи саналдарны Кызылдың дааранылга комбинадының өзөөш эвес ажылчыннары киирген.

Чижээ, дааранылкчылар эштер Гогорева, Золотухина, Бессонова, Ондар, Кыргыс, Русанова олар чыл программазын ам күүседип, 1959 чылдың планының күүседелинте киириштир ажылдавышаан, СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражырын саналдааннар.

Бар аргаларны санап көргеш, комбинаттың дааранылкчылары съездиге алдар кылдыр чыл планын 1958 чылдың декабрь эгезинде бүрүн күүседир, 1 миллион рубльдин камналгазын чедип алыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 12 хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин 6 хуу чиигедир, шынарын улам экижидер дугайында бир үн-биле хүлээнгеннер, ол ышкаш 1959 чылдың үлүүнге киириштир шалыычы ажылдаар дээш чарышты улам калбартыр дугайында саналды деткээннер.

Цех начальниги эш Ведерникова цехтин дааранылкчылары октябрьның бүдүрүлге планын 105 хуу кылдыр хуусаа бетинде күүседир дээш шалыычы ажылдан эгелээнин дыңнаткан. Продукция бүдүрериниң хүн бүрүде көвүдедир дээш тодаргай, бедиткен хүлээлгелерни эштер Морозова, Монгуш болгаш оон-даа өскелер боттарынга алганнар.

Д. ЕНДАН.

Бижик билбес кижи чок

Бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаар дээш Өвүр районнуң Дус-Даг көдээ Совети болгаш партия, комсомол райкомнары улуг кичээнгей салганындан «Торгалыг» колхозта бижик билбес кижи чок апарган. Бижик билбес чорукту узуткаар чорукка культармейжилер Т. Делгер-оол, К. Дивитпаа болгаш өскелер-даа идепкейлиг ажылдаан. Олар бо чылын 10—10 колхозчуларны номчуп, бижип турар кылдыр бижикке өөреткеннер.

Н. ТАМДЫН.

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң мурнакчы чолаачысы Дүлүш Чаш-оол Дыккара «ЗИС-355» деп машиналы-биле комбайндан хүн бүрү 30—40 тонна тараанны сөөртүп турар.

Чурукта: чолаачы Д. Ч. Дыккара. Фото В. Лутковтуу.

Анчының хүлээлгези

Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терек суурда хоочун анчы 72 харлыг Ойдуп-Маадыр ирей партияның эзлчет чок XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чаа анчыыр сезонунда 150-ден эвээш эвес диңнин, 5 дилгини, алаан каш өскедаа анчарны өлүргеш, оларның кежин белеткел пунктузунга эккеп дужаарын хүлээмишаан, баш бүгүнгаар хынамчалыг белеткенген.

И. МАТПАА.

Колхозка шеф

Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы ортумак школазының үстүү классларының өөреникчилери Киров аттыг, «Алдан Маадыр», «Ишкин» колхозтарның картофелин ажаан алырынга дузалажып турарлар. Ылаңгыа 8-ки классларының өөреникчилери 65 кижи Киров аттыг колхозка баргаш 5 хонук иштинде 80 ажыг тонна картофельди ажааганнар.

Ынчаарга школаның тоску класстылары «Алдан-Маадыр» колхозка баргаш кескен суланы сөөртүрүнге киржип, 30 тонна силосту салганнар.

Х. МОҢГУШ.

Төрээн Коммунистиг партиявыстың XXI съездизинге уткуштур

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эзлчет чок XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш парын эт-херекселдер кылыр Кызыл фабриказының өр, хереөжен ажылчыннары боттарынга тодаргай хүлээлгелерни албышаан, бедик көргүзүүлерни чедип ап турарлар.

Бо чылдың сентябрьда иштин продукция бүдүрер планын ол коллектив 117 хуу, а бараанныг продукция бүдүрерин—125,2 хуу кылдыр ажыр күүсеткен, пландан ажыр 45 мун рубльдин яныы бүрү продукциязын ажылчы чоннарга чүгле сентябрьда бүдүрүп берген, 44 мун рубльдин камналгазын чедип алган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл юнуң байырлалынга болгаш партияның XXI съездизинге төлептиг ужуражыр, бодунуң нормазын ажылчын бүрүзү хүн санында ажыр күүседир, чүгле бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп, ажылчы чоннарның, бирги эзлчеге колхозчу өг-бүлелериниң бажың иштинин эт-херекселдериниге соксаал чокка өзүп турар хереглелерин үлегерлиг хандырар дээш социалистиг чарыш ам коллективтиң бүгү кежигүннериниң ортузунда улам калбарган.

Боттарынга алган хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседир дээш нарын эт-херекселдер кылыр фабриканың ажылчыннары бирги эзлчеге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, ажылдың темпизин дүргедип, продукцияның бот-үнезин чиигедирин чедип ап турарлар.

Д. ИРГИТ.

Малды хүр кыштагладырынга

БЕЛДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда «Чөдураа» колхозтуң эртүүн чылын кышка белеткели багай болганындан иштинин малы эзээн бергеден чыл ашкан. Ону болдурбас дээш бо чылын боттуг хемчеглерни алган.

Сиген белеткээринин планын 100,7 хуу күүсеткен азы херек кырында 3700 тонна ажыгны сараатган алган. Силостуң ылаңгыа кышкы үеде малга үнелиин ажылдың практиказы улам-на бүзүреткен. Силос белеткээринин планын ол колхоз 131 хуу күүсеткен.

Белеткеттинген мал чемнерин фермаларже чоокшуладыр, ыракка кыштагларже сөөрттүр хемчеглерни амыы үеде организастап турар. Ол ышкаш шаар малга чаа 10 кажааларны немей туткан, Орукуу-Шынаада иштизи-биле 350 инек кирер үш кажааларны база кылган.

Кыштагларда бар кажааларның капитал септелгелерин колхозтуң тудуг бригадазының звенолары, а үүрмек кылыгларны хамаарышкан малчыннар боттары чорудун турар. Бо хүннерде шаар малдың 35 кыштагларында белеткелдер барык дооргулган.

Колхозчу суурда

Кызыл-Мажалыктан «Большевик» колхозка чедир хол сунарга безин чеде берги дег. Көвүктелдир шугаылап бадып чыдар Барлыкты долузу-биле сонуурган четикпейин чоруууста-ла кайы ырактан иле Тева-Хая артындан Эрги-Барлык суур кестүп келди.

Кежээки имирге даглар имиреп келген, чүгле Бай-Тайганың буурул бажы тода кестүр. Суурнуң кудумчулары өөн. Кезек школачылар хол бөмбүү ойнаан. Колхоз конторазы чырык: Хомушку Отугаш стол кырында эңмежок саазыннар салып алган «Мурнакчы» дээр хана солуннуң дараазындагы дугаарын белеткээн ор, а фельдшер Монгуш Октябрь областың чаа солуннарын номчаан.

Колхоз даргазы Чавыдак ында чок болган. Ону дарганнаар чер чанындан тып алдывыс. Электри күжү-биле канныаар аппараттың оду чайнаан, а Чавыдак боду электрод тутуп алган эрги молотилканың сыва берген бир кезээн каныаан тур.

КОЛХОЗТУҢ ДОПЧУ ТӨӨГҮЗҮ

Эрги-Барлыкка бирле дугаар бажыңнар тургустунуп, оларга кижилер чурттап эгелей бергенден бээр шоолуг-ла эвес кыска үе эрткен.

— Ынчан Кыдат Улус Республиканың тургустунган чылы чүве —деп, даңзазын таваар соргулаш, Саая Идам-Сюрюн ашак чугаалап ор.—Ол 1949 чыл турган. Ынчаарга, улусчу Кыдат биле «Большевик» колхоз чажыттар ышкажыл... Малынга одар дилеп, ынай-бээр көжүп чораан үзен шаа араттар чыглып кээп, малын иштилештирип алганнар. Бажың тутуп билбес-даа бол тудары чугула турган. Орус быжаңчылар, чазаныкчылар, печка салыр кижилер чалап кээп, олардан өөренип эгелээннер. Суурга бир-ле дугаарында Хомушку Делгер быжаңчы, Салчак Седен-Дамба чазаныкчы; Хомушку Маадыр-оол печка салыр апарган. Кижилер чоорту-ла тудуг ажылынга өөренип, оран-суурун тудуп алганнар.

Күрүне колхозка узун хуусаалыг чөөли берип, тудуг материалдарыбиле дузалаан. Суурда ам «Комсомол», «Эрик», «Дүжүт» кудумчулары бар апарган. Ол дээрге улустуң культурлуг амыдыралының бедээнинин, оран-суурун тудуп алганнар.

АРТИСТЕР КЕЛГЕН

Даштын машина сигналы өткен. Сонгаларга автомашинаның караанын оду дээп келди. Элээн болганда улустуң хөглүг, өөрүшкүлүг үнү дыңналгаш, дораан чиде берген. Отугаш биле Октябрь боттарының ажылын дооскаш, кайнаар-ла бир черже үнүп чоруканын өскерип кагдым.

— Артистер келген-дир—деп, өрээлдин ажININ ажын чыда Отугаш чугаалаан.

«Артистер деп чүзүл он? Бичии таарыштыра каапты ышкаш. Тептен мындыг ырак черге ындыг дүрген канчаш артистер чедип келирил» деп иштимде бодандым.

Харын Отугаш чүве будан каапкан эвес, а мен чазыпкан болдум. Чырыдып каан клуб эжININ улуг сарыг автобус тур, оон мурнуку соңгазында «Национал шин театры» деп каан. Танывазым кандыгла бир кижилер ораап каан чүүхөө, чемоданнар дажыглаан турлар. Олар—Тываның национал шин театрының артистери болган.

Колхозчулар оларны шагда-ла маназын. Оларның келиринге бүгү чүвени белеткеп каан болгаш чүгле эргим аалчылары эвес, харын эрги таныштары ышкаш утказаннар. Артистер анда чайгы үнүүшкүн үезинде каш-даа катап чораннар. Область төвүнден 400 километр ырак черде турар колхозка театр артистери чедип кээп турары черле өөрүнчүт.

Чон дээрге клуб сыңмайн турган. Улустуң шимээни чоорту-ла чидип эгелээн. Сценага биске эң-не эргим, улуг кижи—Ленин кестүп келген, оон чанында бөлүүн солдат. Олар болза Ленинин ролюнда О. Намдараа, а Шадриннин ролюнда—Н. Өлзей-оол. Погодиннин «Боолуг кижи» деп шинзинден үзүнү ойнап турары ол. Ол көргүзүгү колхозчулар улуг сонуургал-биле көргеннер.

Ол ышкаш орус чогаалчы А. Островскийнин «Чес копеек безин чок турган, алдынныг кылдыр баяан» деп шинзинин, оон соонда бырааг «Кажар Будамшу» деп шинзинин маадырлары сценага кестүп келгеннер. Шинлерден үзүндүлер соонда РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Кара-кыс болгаш өскелер-даа орус, тыва ырларны улуг мергежил-биле күүсеткеннер.

ХОМУШКУ ДЕЛГЕР СУГГА...

Контора чанында, «Барлык» кудумчузунда, өскелерден кандыг-даа ылгал чок ыяш бажың бар. Элээн хөй чыл турганындан харын куурарын келген. Ону долгандыр чараштыр кылган херим иштинде саглацаны үнүп келген ыяштар харын ону өскелериндеп ылгалдырып турар.

Бажыңга чоокшулап келгеш, оон ханазында «ХКД» дээн үжүктер-биле «1950» дээн санны эскерип каар. Ол бажың кырган колхозчу Делгерниң, а үш үжүктер оон фамилиязын, адын, адазының адын (Хомушку Кара-кысович Делгер) көргүзүп турар деп партия организациязының секретары Хомушку Семис-оол тайылбырлады. 1950 деп сан бажыңның туттунган чылын көргүзүп турар.

Хомушку Делгер бажыңының хериминин иштин арыглай аштаа алган. Бажың чанында колхозчунуң огороду. Ында кукуруза бедик үнген, картошка бышкан, а капусталар база бар.

Бажыңга кирип келдивис. Аъшчем кылыр өрээлдің бир алызында быжаңнаар, дарганнаар херекселдер. Ында черле янзы бүрү улуг, биче хаарыылдар, хирээ, балды дээш өскеда кандыг херексел чок дээр, харын чамдык чазаныр мастерская адаргагы дег.

Бажыңның өзөн өскө өрээлде «Шын» солунну карак шили кедип алган номчаан орган. Делгер биле Семис-оол аар-саар ажыл чугаалажып орда бажың иштин ылавылап көрүп ордум. Арыг-сескелит, таарыштыр салгылаан каан бажың иштин өг-бүленің кежигүннери шуптузу шевергин тургузарын орадаажып турары иле. Пружиналарлыг ийи демир оруннарны кончуг эки чоорганнар-биле шып каан. Оон кырында арыг сыртыктар орган. Хавада чараш хевис азып каан. Шывыглыг стол кырында бөлүк номнар, ырлаар харжак, көрүнчүк болгаш стол шагы. Өг-бүле кежигүннериниң болгаш дөргүл-төөлдериниң чуруктарын хоолаан ханада азып алган, а өске ханада—бөө. Радиодан бир-ле аялга куттулуп кээп турган.

Делгер боду узун эвес, хаваа каът-каът дырышкактарлыг ашаак апарган кижи болду. Ынчалза-даа оон характары биеки-ле хевээр аныяк болгаш хөглүг. Оон назыны ам 64 хар ажын чоруур. Бодунуң шаандакы көшкүн чораан амыдыралын, колхозка кирип алгаш канчаар быжаңнап өөренгениниң дугайында ол улуг хандыкшыл-биле чугаалап орган. Оон күш-ажылга дадыгын, хатка тодуга берген холдарын үргүлчү көрүп ордум. Ол болза күш-ажылчының, демиселчиниң холу-дур. Ол холдары-биле Делгер чүгле бажыңнар эвес, а бодунуң өг-бүлелиниң дас-кежиин, оран-савазын тудуп тургузуп алган.

— Канчаар амыдыраа-чурттаа орарывысты көрүп ор силер—дээш, Делгер бажың иштин долгандыр көрүү.—Хомудаар-даа чүве чок. Эки чурттап ор бис. Колхозтан ажылдан алырым база эки. Боттуң ажыл-агыйы база бар. Амыдыралга четигер-дир.

Оон бажыңының иштин ынчаар черде арыг-шевер тургузарынга канчаар чаңчыкканын сонуургадым. Көшкүн амыдыралдан, ыштыг өгдеп үнгеш ол шоолуг-ла ур болган эвес.

— Кайын-на ол дораан чаңчыгын калган болзунам. Көшкүн амыдыралдың чаңчылдары база шаптыктан турган. Эгезинде бажын иштин боктуг, хирлиг болгаш эңгесеске чок турган. Ыүү-хөөнү каяа салырын билбейн, хамаан чокка октагылаан турдувус. Ындыг-даа болза чоорту бажың иштин арыг-шевер тургузарынга чаңчыга берген бис. Ам эртен даш чуур порошок, саваң болгаш өске-даа херексел чокка чунун шыдавас апардывыс...

Саая Идам-Сюрюн, Иргит Севен болгаш өске-даа колхозчуларның бажыңнарын көргеш, араттарның амыдыралы шынап-ла чаартынган, өскерилген-дир деп чүвеге чигзиниг турбас.

БОТТАРЫНЫҢ УЛУСЧУ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯЗЫ

Суурнун тудугжу тускай эртемниглери—быжаңчылар, чазаныкчылар, дашчылар көвүдээн. Сөөлгү элээн каш чыл эрткенде Эрги-Барлыкка чаа кижилер тыптып келген. Олар болза чолаачылар Ш. Ооржак болгаш Саая Доржу, трактористер Хомушку Тойлу-Хаак база Карасал Сыргымай, электрик Салчак Тондукпил болгаш оон-даа өскелер. Олар дээрге техника талазы-биле билиглиг кижилер-дир. Олар суурга чаа техниканы эккелгеннер.

Оон-биле чергелештир Эрги-Барлыкка эртемниг, билиглиг кижилер тыптып келген. Ортумак өөредилге черлери дооскан тускай эртемниглер болгаш дээди эртемниглер көвүдээн.

Кандыг-бир бараан херек апарганда улус район төвү Кызыл-Мажалыкче барбас, суурда боттарының садыы бар. Хлеб безин боттарыныы, чүгле дээрге колхозта хлеб быжырар чер ажыттынган. Колхозта школага уруглар эртем-билиг чедип алыр-лар. Эмнелге база суурда.

Фельдшер Монгуш Октябрь, башкы Иргит Сарыг, Москвада Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязын дооскан Ензак Хаян олар—көдээниң интеллигентилери. Олар көдээге совет культураны нептереди, ону калбаа-биле пропагандалап турарлар. Москваның күрүне цирпинде ажылдан турар Хомушку Белек-оол ол суурдан үнген...

Даартазында артистер чөрүй барган, а оларның орнуу колхозтуң артистери эзлепкен. Олар болза повар Иргит, сазынчы Машпадык Карасал, колхозчулар Куулар Май, Клара Байкара болгаш оон-даа өскелер. Ыраажылар, танцычылар солушкан. «Чечек» деп ырыны колхозчулар улуу-биле сонуургаан. Ол ышкаш «Партия—бистиң баштыңчывыс» деп ырны хөйден эки күүсеткен. Быжаңчының болгаш хомустуң, гармоньнуң тааланчыг аалгалары база хөглүг, солун ырылар суурда, колхозтуң девискээринге-даа улук-соксаал чокка куттулуп турган.

...Чаа амыдыралдың, культураның ол бүгү чүүлдери билдирбес бичии-бичии хемчигештерден каттышкан терең суглуг Улуг-Хем дег шашкын хөгжүп турар. Ол улам-на ханы, терең, чаагай апаар. Ону кандыг-даа күш доктаадып, дедир тыртын шыдавас болгаш Хомушку Делгериниң, «кадарлы думбей эрги үе кажан-даа катап келбес» деп чугаалааны шын.

А. ПАВЛОВ.

Улуг тиилелгеге алдар болдурган тураскаал

Бүгү-эвилел конкурузунуң түңнелдери

Совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгезинге алдар болдурган тураскаалды Москваның Поклон дааңга тургускан турар.

ССРЭ-ниң Культура министерствозу, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Тудуг херектериниң талазы-биле Күрүне комитеди болгаш Моссоветтиң күүскому Тиилелге тураскаалының эң эки төлевилелин чогаадыры дээш Бүгү-эвилелдиң ажык конкурузун чорутқан. Конкурска чогаадыкчы 150 ажыг коллективтер болгаш аңгы-аңгы авторлар киришкен.

Конкурстуң түңнелдерин жюри сентябрь 24-те кылган. № 2 «Алдын сылдыс» болгаш «Маадыр чоңга» деп шолаларлыг кирген төлевилелдерни эң дээре деп хүлээп алган. Ол төлевилелдериң авторларынга бирги болгаш ийиги шаңналдарны хүвүүн тывыскан.

Чурукта: № 2 «Алдын сылдыс» деп шолалыг Тиилелге тураскаалының төлевилели, ону Киевтиң болук архитекторлары А. И. Малиновский, А. М. Милецкий, Н. М. Скибницкий, А. С. Суммар, В. М. Шарапов болгаш скульптор В. Оснач олар ажылдан кылган. Поклон даанның сүүр бажында Тиилелге музейиниң төгерик хевирлиг бажыңын тударын болгаш ооң-биле кожа кезээде хып турар оттуг аяк эң бажында чайынналып турар суурга хевирлиг тураскаалды база тудар деп олар саналдаанар. Дагның сүүр бажындан ол тураскаалче гранит даштан кылган чадалар четкен турар болгаш оларның ийи талаларынга совет дайынчыларның овур-хевирлерин көргүскен өөр-өөр тураскаалдарны база кылган турар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораанывыс

Москвада Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези. Анаа базар деп—сөстер бистиң өөрүшкүвүстү чаягаар-ла хайындырып, бисти сорук киирип турган. Улуг совет Төрөөн чуртувустуң көдээ ажыл-агый талазы-биле кайгамчык улуг чедишкиннерин, ооң дуржулгазын делгелгеден көрүп ап болур.

Бистиң областың районнарындан ветеринарлар болгаш зоотехниктер—шупту 17 кижи Москвага барын, делгелгени көрүп чорудувус. Бистиң аравыста ыраккы Мөңгүн-Тайгада ветеринар М. Сартай-оол, үр чылдар иштинде зоотехниктеп келген. ам боду Тес-Хем районнуң Самагалдайда ажылдап турар О. Папын, Чаан-Хемчик районнуң «Октябрь 40 чылы» колхозунуң зоотехниги К. Аратына, областың ветеринар киллизиниң эргелекчизи эш Дементьев ооң-даа өске эштер бар.

Делгелгениң бистиң зонага хамаржыр «Сибирь» деп павильонун көрүп эгелеливис. Павильонуң лекторлары бисти улуг өөрүшкү-биле хүлээп алгаш, Сибирьниң көдээ ажыл-агыйы-биле таныштырган. Сибирь 12 миллион дөрбелчин метр шөлүг болгаш ССРЭ-де ыяш байлаының талазы-биле эң байлак дээрлин картадан көргүскен. Ол ышкаш Сибирьниң областарынга мал ажылын моон соңгаар улам хөгжүдерин болгаш шээр малдың чазын эрте оолдаашкынының ажыктының лектор онзалап чугаалаан. Чижээ, Красноярский крайның Ужурский району 1957 чылда 102148 баш хойларның бирээзиниден-не 4,2 кг дүктү алган. Алтай край нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдер талазы-биле Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизи болуп турар. Ооң нарын дүктүг хойлары кайы-даа черлериниң агаар-бойдузунга тааржырын демдеглээн.

Делгелгеде Аксай уксаалыг кошкар бар. Ооң дириг дензизи—138 кг, чылда бөөр дүгү—36,5 кг. Ставрополь уксаалыг кошкарның дириг дензизи—122 кг, а чылда бөөр дүгү 22,8 кг. Ставрополь уксаалыг кыс хойнуң дириг дензизи—117 кг, а чылда бөөр дүгү 20,7 кг.

Инектерден хольмокар уксаалыг «Мальвика» деп инек рекорд, бүгү саалда үезиниң иштинде 8940 кг, азы дүн-хүнде 46 кг сүттү берип турар. Ооң дириг дензизи—660 кг. Делгелгеде «Самоучка» деп орустуң улуг ак уксаалыг аскыр хаванының дириг дензизи—470 кг.

Бис Москва областының «Луч» деп колхозунга база чорудувус. Колхоз даргазы артельдиң ажыл-агыйын биске таныштырган. Хөй адырлыг ажыл-агыйның ажыктыын сонуургаан көрген бис. Хольмокар уксаалыг инектерни колхоз өстүрүп турар. 1957 чылда колхоз 1 инектен-не 5202 кг сүттү саап алган. Сүттүң бот-өртөө мурнунда чылдардан чиигөн. Колхозта санатория бар база чимистиг сал ажылы сайзыраңгай болуп турар. Артель 1958 чылда кукурузаның гектар бүрүзүнден 500 центнер дүжүт алган.

Делгелгени көрүп танышканывыс-биле чергелештир Ленин—Сталинның мавзолейинге, Москваның музейлеринге, метроларынга болгаш планетарияга, зоопаркка база өске-даа черлерге чораан бис.

С. МӨҢГЕ,
М. ДОРЖУ.

Келир чылдың дүжүдүнге

ЭЛ-БАЖЫ. (Телефон-биле). «Улуг-Хая» көдээ ажыл-агый артелиниң дүжүдү мурнуку кайы-даа чылдардан бедик болган. Бо чылын тараа культураларын 1380 гектарга тарадын, ооздун Улуг-Хем районнуң өске колхозтарындан мурнаа. бүрүн ажаап алган. Ол ышкаш күрүнеге 25 мың пуд тараа белеткеп бөөр дээн хүлөөлгезин база күүсткен.

Колхозчуларның ажылдап алганы күш-хүн бүрүзүнге хамаарыштыр баштайгы аванс-биле 2 кг тарааны тывыскан. Мал чеминге тарааларны урбушаан, амгы кол кичээнгейни келир чылдың дүжүдүнге четчир, эки шынарлыг үрезин белеткээринче угландырын турар. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Даваанын редакцияга дыңнатканы болза:

— Кол культура болур кызыл-тас үрезининге 970 центнерни белеткээр планныг бис, а херек кырында 1500 центнерни арыглап урган. Ол ышкаш сулага 130 центнер, чинге-тараага 110 центнер үрезин белеткеттинген. Үрезиниң үнүштүг эки шынарынче кичээнгей салбышаан, үрезин белеткели үргүлчүлеп турар.

Тожунуң колхозтарында чаа тудуглар

Тожу районда көдээ ажыл-агый артельдериниң даргазылары эш Анастасия Ивановна Ноонан, А. Сарыг-оол болгаш 3. Калыдиевна ногаа ажаап өстүрериниң эң кызымак ажылдаанчар. Бригада картофель, ногаа ажаап алышкынын дооскан соонда ажылының түңнелин үндүрген. Үрезинге 70 тонна картофельни белеткээн. Огороттан 275 мың 668 рубль орулга кирип турар.

С. БИЧИК.

Огород бригадазының чедишкини

Каа-Хем районнуң «Бурунгазар» колхозунуң огород бригадазы (бригадири эш Никитин) чайгы үеде огород шөлүнүң бок үнүштерин ийи катап аштап арыглаан. Огородтуң өске-даа чайгы ажаалдазы багай эвес чорутуунган.

Ниитизи-биле 3 гектар капустадан 671 центнер, 25 гектар картофельден 948 центнер, 3 гектар огурецтен 372 центнер, 20 га арбузтан 812 центнер дүжүттү алган. Огород бригадазының кежигүннери А. Астраханцева, А. Сарыг-оол болгаш 3. Калыдиевна ногаа ажаап өстүрериниң эң кызымак ажылдаанчар. Бригада картофель, ногаа ажаап алышкынын дооскан соонда ажылының түңнелин үндүрген. Үрезинге 70 тонна картофельни белеткээн. Огородтан 275 мың 668 рубль орулга кирип турар.

С. БИЧИК.

ТОЖУНУҢ АҢЧЫЛАРЫ

Коммунист Ак Аколович Мырла—Тожу районнуң хоочун аңчыларының бирээзи. Ол аңныыр тывыжынга чыл санында кайгамчыктыг түңнелдерни көргүзүп турар. Ол Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң каш удаа киржикчизи болуп келген. 1956—57 чылдарның аңныыр сезонунда белик көргүзүү дээш делгелгениң мөңгүн медалы болгаш өртектиг белек-биле шаңнаткан. Эрткен аңныыр сезонунда эш Мырла 20 кишти тын, 13 ажыг муң рубльдиң орулгазын күрүнеге киирген.

Чурукта: А. А. Мырла.

Мөңгүш Мыңгыш—«Май 1» көдээ ажыл-агый артелиниң аныык аңчызы. Эрткен аңныыр сезонунда Мөңгүш 242 диниги болгаш өскеда аңнарны өлүрген. Бо аңныыр сезонунда аныык аңчы ооң бедик хүлөөлгени бодунга ап турар.

Чурукта: Мөңгүш Мыңгыш.

«Май 1» колхозтуң аңчызы Баран Хөлбеңовна Шанчымаанын хары ам 56, ынчалза-даа ол чүгле Тожу районнуң эвес, харын областың эң дээре хереңжен аңчыларының бирээзи. Эрткен аңныыр сезонунда эш Шанчымаа 670 диниги өлүрген болгаш 4150 рубльдиг өлүүн Төрөөн колхозунга киирген. Ам Баран Хөлбеңовна СЭКП-ниң XXI съездизинге алдар кылдыр 5 мүңдан эвээш эвес рубльдиг өлүүн тывар деп хүлөөлгени алган.

Чурукта: Б. Х. Шанчымаа.

«Совет Тыва» колхозта комсомолчу Кол Хайлан партиянын XXI съездизинге алдар кылдыр чаа аңныыр сезонунга 20 кишти, 250 диниги аңнап тыварын хүлөөнгеи.

Чурукта: Кол Хайлан.
Фотолары **О. Самбый-оолдуу.**

Редакцияга чагаалар

Кыштаглаашкын белеткелинде четпестер

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хураал» көдээ ажыл-агый артели мал кыштаглаашкынынга ниитизи-биле чүгөөр белеткеп турар болза-даа чамдык участоктарның кышка удур белеткелинде четпестер хөй.

Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермазынга хамааржыр Мунгаш Элде, Төп сүт-бараан фермазының Бурган Сайырда, Өөште инек кажааларының, хөй фермазының Ак-Дагда хөй кажааларының септелгези кылдынмаан болгаш ук кажааларның көржеңи безин хоортунмаан. Ооң-биле чергелештир колхоз баштаар чери ниитиниң малының күзегледиишкинин организас чок эгелээнинден чамдык черлерде хөй мал мөөңнешкен болгаш мал оттаар чер чедишпейн турар. Чижээ, Кызыл-Чыраанның Алдыы Кыйыт деп черде бир кодан ирттер, бир кодан аныяк инектер база бир кодан өскүлер ол бичии оймакка сыныышайн одардан бакысыраап турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Ургларны школадан хоорулдуруп болбас

Школаларның, ада-иелериниң болгаш хөй-ниити организацияларының сорулгазы болза, ургларны коммунистиг ниитилелдиң тургузукчулары—культурлуг, эртемнег кижилер кылдыр кижизидери болур. Ындыг турбуже, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозта чамдык ада-иелер ургларының өөреңиринге таарымчалыг байдалдарны тургузар болгаш дуалаар ужурлуг турган, харын школадан хоорулдуруп хууда ажылын кылдыртын турарлар. Ылаңгыя коммунистер Д. Арагачы, Д. Дуу, М. Ыйма болгаш өскелер-даа ургларын школага өөредпейн, аалында ажылын кылдырын турарлар. Дус-Даг көдээ Советиниң даргазы Кончук бүгү ургларны школага хаара тудар талазы-биле шоолуг хемчег албайн турар.

Н. ТАМДЫН.

Электрижидер өй келген

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң организас, ажылагыйы быжыгын, колхозчуларның материалдыг байдалы болгаш культурлуг деңнели хүн келген тудумда бедип турар.

Ындыг болганда артельдиң ажылагыйынга колхозчуларга электри энергиязы сөөлгү каш чылдарда улуу-биле негеттинин келген. Колхоз баштаар чери колхозтуң ажылагыйының кол-кол адырларын, колхозчуларның чурталга бажыңнарын база культура-амыдыралдың албан черлерин электри энергиязы-биле хандырар сорулга-биле беш чыл бурунгаар шиитпир үндүрген. Ол-ла чылын электростанциянны херекселлерин салып алган. Ындыг болза-даа колхоз баштаар черинин шиитпири бо хүннерге чедир күүсеттинмээн болгаш салып алган херекселлер өлүг капитал болуп чыдып алган.

Колхозтуң даргазы эш Мөмбей-оол ажылдан келгенден бөөр электростанциязын туттурар талазы-биле каш удаа дап берее-даа түңнел чок болуп турар, а колхозчулар ону туттурар дугайында колхоз баштаар чериндеи үргүлчү негеп келгеннер.

Электростанциязын тудуп, колхозтуң ажыл-агыйының кол-кол адырларын механизастаар, колхозчу суурну электрижидер өй келген.

Т. МОНГУШ.

Бөлгүмнерни организастаар

Өөреникчилериниң эртемнер талазы-биле билиин калбартырынга школаларда тургустунган янзы бүрү бөлгүмнер база чугула рольду ойнаар. Ындыг турбуже Өвүр районнуң Хандагайты ортумак школада кандыг-даа бөлгүмнер тургустунмаан. Школага физик-математиканың, төөгүнүң, хөгжүмнүң, ырының, танцының бөлгүмнерин тургузар аргалар бар. Ындыг бөлгүмнерни башкылаар дээди эртемниг башкылар база хөй.

Өөреникчилериниң мергежилин болгаш талантызын калбартырынга эргежок чугула бөлгүмнерни дарый организастаар херек.

Ч. КЕРТИК-ООЛ,
Х. МААДЫР-ООЛ.

Тергиин эки кылдынган кино болгаш чевен очулга

Кайгамчык талантылыг совет чогаалчы М. Шолоховтуң сураглыг чогаалын кино кылдыр тургусканы совет уран-чүүлге үнелиг салыышкын болуру көрүкчүлерге билдингир болгай. Ынчангаш «Ожум Дон» деп уран-чечен киноның I-II-III серияларын бистиң областың кайы-даа ырак булуңнарында чон катап-катап, улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Чоокта чаа сентябрь 26-да Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурнуң Культура бажыңында ук киноның бирги бөлөөн үндүрген. Ону суурнуң хөй-хөй чурттакчылары база катап сонуургаан көөрү-биле залды долдур олурупканнар. Киноның сөзүн орус дылдан тыва дылче очулдуруп каан.

Этезинде орус дылды арай багай билир кижилер харын-даа хандыкшыл-биле ноочуп олурганнар. А орту кирип чорда көрүкчүлериниң аразындан мындыг сымыранныглар, харын-даа хомудаашкыннар дыңналын эгелээн: «баа-хайт», үжүк дүрүмү билбес кижи очулдурган-дыр, «оода-ла тыва дылдың падежтерин чоп өөреник албаан ирги?» суг-суг дээш ооң-даа ындай. Бир төө кино үнүп турар чүве болганда алаан ыраадыр олурганнарның хараадалдыг чугаалары эки дыңналбады. Ынчалзажок көрүкчүлериниң оозу дыка шын.

Шынап-ла чижээ: оналарының падежинде «аътты» деп сөстү «аъты», «ээлээни» деп сөстү «алаакы», «кататься» деп орус сөстү «кадаалаар» дээн ышкаш үжүк дүрүмүнге чөрүшкек болгаш очулдурбаан домактарның чижектери бар болду.

Бо дээрге ооң чамдыктары-дыр, а оларны тодарадыр болза, ооң-даа, хөй. Бир эвес ындыг ном үнген болза, ону дораан-на эде парлап үндүрер ийик. А кинону канчаарыл? Ном-даа, солун-даа, кинода-даа, очуяга-даа чазыг чок болурун бүгү чон күзеп турар. Ындыг турбуже, областың культура эргелелиниң кинофикация талазы-биле оралакчызы эш Блиновтуң бо чугула ажылды эки хынаваан үндүрүп турары хомуданчыт-дыр.

Кинофильмнер талазы-биле прокаттың область конторазының эргелекчизи эш М. Мамонтов маңаа база харысаалга чок болган. Чамдык киноларның орус дылдан тывазынче очулгазының шынары багай, үжүк дүрүмүн барымдаалавас фактылар мурнунда-даа болгулап турган. Оларның чижээн чаңгыс бо сөөлгү кинодан белин хөйну көрүп болур. Ында дүлей дыңналыр үжүктерни, ыытыр дыңналыр үжүктербиле солуп турар хөй чазыглар бар.

Көрүкчүлериниң негелдезин хандырын, мындыг «очулдурукчулардан» чайлаары берге эвес болгаш ооң өйү келген.

С. САНДЮ.

Кызыл-Мажалык ортумак школа ының төрөөн дыл башкызы.

Ажылчы чоннарның хомудал, билдириишкиннерин чогуур үезинде шиитпирлээр

Ажылчы чоннар депутаттарын ы н Тыва область Совединиң күүскомунуң талазындан ажылчы чоннарның хомудал, билдириишкиннерин Бай-Тайга районнуң совет албан черлери канчаар шиитпирлеп турарын хынап көрген.

Райкүүскомга, ооң килдистериге, көдээ Советтерге болгаш районнуң албан, организация черлериге бо чылын ниитизи-биле 430 ажыг хомудал, билдириишкиннер киргеп. Чоннуң амыдырал-чуртталгазының, культурлуг хереглелдериниң болгаш өөредилгезиниң дугайында ол негелделерин районнуң совет албан черлери колдуунда чүгөөр шиитпирлеп келген.

Ылаңгыя Шуй көдээ Совети (даргазы эш Чамый) чоннуң киргеп 50 ажыг хомудал, билдириишкиннериниң хөй кезиин 3—7 хонуктар иштинде шиитпирлеп, оларны бүрүткээрин болгаш харылаарын чурумчуткан. Бижик билбес хамаатыларның аас-биле киргеп билдириишкиннери болгаш оларның харылары күүскомда бүрүткеттинип турар. Ажылчы чоннарның хомудал, билдириишкиннерин чогуур үезинде шиитпирлээр ажыл районнуң сан киллизинде (эргелекчизи эш Нуржут), Кеп-Сөөк көдээ Советте (даргазы эш Онгай-оол) болгаш өске-даа чамдык албан черлериде багай эвес тургустунган.

Ындыг болза-даа Бай-Тал болгаш Тээли көдээ Советтерде (даргалары эштер Чымба, Чамыян) ажылчы чоннарның хомудал, билдириишкиннерин шиитпирлээр-ажыл ала-чаагыраашкынныг байдалда киргеп. Ол Советтерде киргеп билдириишкиннер ай-хүнү демдеглеттинмээн болгаш бүрүткеттинмейн турары илерээн.

Тээли көдээ Совет 65 харлыг Хертек Кирлейниң инвалидтер бажыңынга бөөр дугайында дилээн 35 хонгаңда харылап берген. 65 харлыг Хертек Чодурмаанын, хамаатылар Булугун, Шымаян, Солаан-оол оларның март ай үезинде-ле киргилээн билдириишкиннери амдыгаа чедир харыылаттынмаан. Ол Советтиң күүскомунуң албан чери безин чамдыкта 3—4 хонук иштинде хаалгыг турар чорутунуң дугайында чурттакчылар хомудап турарлар.

Харылаанның район конторазындан (начальниги эш Андреев) чоннуң негелдезин улгаткан. Ырак черлерде чурттап турар малчыннар-биле, а ол ышкаш колхозтарның фермалары-биле хүн бүрүнүң почта харылаазы тургустунмаан, район төвү-биле колхозтар аразының телефон харылаазы чамдыкта үстүп турар. Колхозтарда радио дамчыдылгазының дыңналыры багай. Кызыл-биле чугаалажырын хамаатты Кысыгбай үш хонук иштинде оралдажып чадашкаш, эш Андреевке хомудалын киргеп болза-даа, буруулуг кижилер дугайында кандыг-даа хемчег алдынмаан.

«Ажылчы чоннарның чагааларын, хомудалдарын болгаш билдириишкиннерин көөрде, улуг четпестер дугайында» доктаалды СЭКП ТК-зы чоокта чаа үндүрген. «Кижи бүрүзү болунуң билдириишкининге харымны шуут ол-ла черинге алган турарын хандырар херек. Чоннуң хүн бүрүдеги хереглелдериниге сагыш салынгыр болуру, чагаалларны болгаш билдириишкиннерни кичээнгейлиг көөр чорук—кандыг-даа ажылдакчының ажылга ленинчи стилиниң чарлын болбас шынары болур» деп ол доктаалда айтып турар.

Ындыг турда-ла чоннуң негелде, хомудалларын шиитпирлээрин сонгаарладып, чылзыр чорутунуң чижектери Бай-Тайга райкүүскомунуң даргаларының талазынга тургулааны илерээн. Чижээ, Тээли суурнуң чурттакчызы М. Сюр-оол чурталга бажың айтырыының дугайында райкүүскомга апрель айда киирген билдириишкининиң харызын ам-даа албаан. Ук бажыңга капитал септелге чорудар деп аазап каан болза-даа күүселде чок артып турар.

«Найырал» колхозтуң даргазы область Совединиң депутады эш Адыгбайның талазындан колхозчуларның амыдырал-чурталгазын экижиденче сагыш салбайн, оларның киирген дилег билдириишкиннерин ора соккаш, октап турган чоруунуң дугайында колхозчуларның эвээш эвес хомудалдарын хүлээп алгаш, оларны райкүүскомнуң даргазы эш Аңтырбан күүскомга шиитпирлевейн, харын Тээли көдээ Советке шилчидип каарга, ол хомудалдар шиитпирлеттинмейн арткылаан. Күш-ажыл кылып шыдаваа кырган ада-иелиг, боду чаш уруглуг, самдар өгде чурттап олурар Хертек Эртээжи райкүүскомдан дузаламчы дилеп билдириишкиннерин каш удаа киирип келзе-даа, оларның чаңгызының-даа харызын амдыгаа чедир албаан болуп турар.

Кадрларны ажылдан кайы-хамаан чок үндүрер, оларның амыдыралының байдалын өөренип көрбес чорутун фактылары чамдык удуртукчуларның талазында база бар. Чижээ, районо эргелекчизи турган Иргиттин буруузу-биле хамаатты П. Толстихинаны залчеглиг шөлөөзиниң үелинде чылдагаан чок черге ажылындан үндүрүшкен турган. Эш Толстихина Тээли суурга чедип келгеш, барык бир ай дургузунда чаш уруун чедип алгаш, райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Даржаның кабинединге хүн бүрүде кээп турза-даа, кандыг-даа тодаргай шиитпир ап шыдаваан.

Адак сөөлүнде ол хамаатты суд черинге чедир хомудаар ужурга таварышкан.

Районнуң совет албан черлериниде ажылчы чоннарны хүлээп алырының хүн чуруму тургустунмаан. Хомудал, билдириишкиннер дугайында айтырыларны район болгаш көдээ Советтернин сессияларынга болгаш күүском хуралдарынга ховар чугаалажып турар. Тээли көдээ Советтиң күүскому хомудал, билдириишкиннерни канчаар шиитпирлеп турарының дугайында айтырыгны райкүүском июнь айда чугаалажып көргеп болза-даа, үндүрген шиитпириниң күүселдезин организаставаны илерээн.

Ажылчы чоннарның ортузунга совет хөөйлу-дүрүм танылыгазының четпес тургустунганындан чамдык үндезин барымдаа чок негелделер киирип турда-ла, оларга дораан харыы бербейн, узамдыктырып турганының фактылары база бар болган. Совет албан черлериниң удуртукчулары ындыг негелделерни киирген хамаатыларга тодаргай тайылбырлыг харыыны шуут бөөр ужурлуг.

Ынчангаш ажылчы чоннарның чагааларын, хомудал, билдириишкиннерин шиитпирлээринде улуг четпестер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын хүн бүрүнүң ажылынга удуртулга болдурбушаан, чоннуң хүлээп алырының таарымчалыг хүннерин, шактарын, ооң иштинде кежээки шактарны совет албан черлериниге доктаадыр херек. Чагааларны, билдириишкиннерни болгаш хомудалларны чогуур үезинде шиитпирлээр талазы-биле айтырыгны ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң сессияларынга, күүском хуралдарынга үргүлчү чугаалажып, четпестерни узуткаары чугула.

М. ОНДАР-ООЛ,
облкүүскомнуң инструктору.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң даргазы Сүмбүрүүн артельдиң ажыл-агыйын удуртуп баштаар херек чок, харын арагаже хандып, артельдиң херенгизин самчыгаан турарын илередип, колхозчулар редакцияга каш-даа чагаа бижээннер.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары эш Т. Болдашкинниң редакцияга дыңнатканы болза, Сүмбүрүү партия райкомунуң бюрозунга көргеш, колхоз даргазындан үндүргеш, самчыгдалының дугайында херектиг истелге органынче киирген.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыконуң Нью-Йорктан үнүпкени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиясына совет төлөөлөриниң баштыны, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыко Нью-Йорктан октябрь 8-те пароход-биле Төрөөн чуртуңче үнүпкен.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиясында Совет Эвилелиниң төлөөлөрин ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң орлакчызы В. А. Зорин баштаар.

В. И. Лениннин Чогаалдарының чыылдаларының словак дылга үндүрери доозулган

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак телеграф агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Владимир Ильич Лениннин Чогаалдарының чыылдаларының 35-ки томун словак дылда үндүрген. Мынчангаш В. И. Лениннин Чогаалдарының долу чыылдаларын парлап үндүрерин Словакияның политиктиг ном үндүрер чери доозуп турары ол.

Венгрияда көдөө ажыл-агый бүдүрүлге кооперативтериниң саны өзүп турар

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияда көдөө ажыл-агый бүдүрүлге кооперативтериниң хөй нуруузу коллективтиг ажыл-агыйны чорударының үлегер-чижээн көргүзүп турар. Венгрияның чер ажылының министри Имре Дэген көдөө ажыл-агыйның үлүртүр ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга үүрмек тараачын ажыл-агыйлардан кооперативтеринің артык күштөри улам-на илергейлеттинин турар. Бо чылдың 8 айларының дургузунда чуртка 203 чаа бүдүрүлге кооперативтерин тургускан, а оларның кежигүннериниң саны 20 мүң 500 кижи немей өскен. Ол-ла үениң дургузунда аштелгелериниң саны 666 немей көнүдөөн.

Ам чуртка 6 мүң бүдүрүлге кооперативтери, бүдүрүлге-кооператив бөлүктери болгаш эштелгелер санаттынып турар, олар 250 мүң кежигүннерни каттыштырып турар.

КУР-нуң чазааның чаа шыңгыы сагындырыы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, октябрь 9-та ийи америк эскиносецтер «Ишервуд» биле «Стоддард» болгаш ийи америк хыдыкчы самолеттар Фуцзянь можуда Мацзудао болгаш Пинтань районнарга Кыдаттың девискээр суглаарыче болгаш девискээр суглаарының кырында агаар делгемнеринче шургүп кирип келген. АКШ-тың бо дайынызырак улуг чөнгөзи-биле холбаштыр КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөөлекчизи 26-ты шыңгыы сагындырыгны кылыр кылдыр төлөөлеттирген.

Мексиканың Төвү— Мехико хоорайда студентилер болгаш нефть ажылдакчыларының каттышкан чыскаалы болган. Студентилер автобус хөлезининиң улгатканынга удур база кара бажында боттарының эштерин хостаарын негээннер. Профэвилеллериниң эргелериниге халдап турар «Пемекс» деп монополиялыг нефть компаниязының үлегедиглериниге ажылчыннар удурланганнар. Чыскаалды полицейжилер боо-чепсектиг болгаш кымчының күжү-биле тарадыр сывыртапкан.

Чурукта: полицейжилериниң чыскаалды тарадыр сывырып турары.

Гвинеяның профэвилеллериниң каттыжыышкынынга делегейниң профэвилеллер Федерациязының телеграммазы

ПРАГА. (СЭТА). Гвинеяның профэвилеллериниң каттыжыышкынынга делегейниң профэвилеллер Федерациязының телеграммазын чехословак телеграф агентилели дамчыткан.

Делегейниң профэвилеллер Федерациязы ында хандыгып кирген 92 миллион ажылчы чоннарның өмүнөөзинден чаа Гвинея Республиканың төрүттүнгенинге байыр чедирип тур, бо дээрге «колониализмнин дарлалының адаанда ам-даа турбушаан турар бүгү улустарга боттарының хосталгазы дээш оларның чорудуп турар демиселинге сорук киприкчи чаа үлегер-чижек болуп турар».

Гвинея Республиканы ВДР биле Албания хүлээп көрген

ХАНОЙ. (СЭТА). Гвинея Республиканы Вьетнамның Демократтыг Республиказының чаза хүлээп көрген болгаш оон-биле дипломаттыг харылзааларны түргүзар күзелин илергейлөөн. ВДР-ниң президентизи Хо Ши Мин база премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри Фам Ван Донг Гвинея Республиканың премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри Секу Турегe телеграммалар чорудуп, бодунуң национал хамаарышпас чоруу дээш демиселге Гвинеяның улузунуң чедип алган тиилелгези-биле холбаштыр ол улуска Вьетнамның казазының болгаш улузунуң өмүнөөзинден байыр чедирген. Ийи чуруттарның улустарының аразында найырал хүн келген тудум калбарар деп идегелди олар илергейлөөннер.

ТИРАНА. (СЭТА). Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мехмет Шеху Гвинея Республиканың президентизи Секу Турегe телеграмма чорудуп, Гвинеяның хамаарышпас чоруун чарлаанынга болгаш Гвинея Республиканы тургусканынга байыр чедирген. Албанияның Улус Республиказының чаза Гвинея Республиканы хамаарышпас бот эргелиг куруне кылдыр хүлээп көргенинің дугайын телеграммада дыңнадып турар болгаш ийи чуруттарның аразынга дипломаттыг харылзааларны түргүзар дээр күзелиниң дугайын илередип турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының октябрь 8-теги пленарлыг хуралынга Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң, Экономика болгаш социал чөвүлеллиң, хайгаарал талазы-биле Чөвүлеллиң кежигүннерин соңгаан.

Айыыл чок чорук Чөвүлелинде докталмал өвес кежигүннериң орнунга Аргентинаны (соңгуттурган хуусаазы декабрь 31-де доостур Колумбияның орнунга), Италияны (Швецияның орнунга) болгаш Тунисти (Иракты орнунга) соңгаан. Соңгуттурган чуруттарның кандидатураларын кым-даа маргышпаан болгаш олар бадылаашкынның баштайгы өөлчөөнде-ле 79 бадылаашкыннардан 74—79 бадылаашкыннарны алганнар.

Докталмал беш кежигүннерден болгаш үгле чаа соңгуттурган үш чуруттардан ангыда, Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге соңгуттурган эргелери келир чылдың төнчүзүнде доостур Канада, Япония болгаш Панама база 1959 чылда киртинген турар.

Экономика болгаш социал чөвүлелде келир чылдың январь 1-де хосталыр 6 олуттарда Венесуэла, Чаа Зеландия, Болгария, Испания, Афганистан соңгуттурган, АКШ дагыы соңгуттурган.

Хайгаарал Чөвүлелинде хосталып турар олутта Парагвай, Бирма, Каттышкан Араб Республика соңгуттурган.

Англияның консервативтиг партиязының конференциязында

БЛЭКПУЛ. (СЭТА). Англияның консервативтиг партиязының чыл бүрүдеги конференциязы октябрь 8-те Блэкпулда «Винтер гарден» залында ажыттынган.

Консервативтиг партияның ангыы-ангы организацияларының удуртур органнарындан томуйлаттырган 4 мүң ажыг төлөөлөр конференцияда киржип турар. Англияның иштики болгаш даштыкы байдалының янзы-бүрү айтырыгларынга хамаарышкан 447 резолюциялар конференцияның хүн чурумунда кирип турар.

Дайынче орукту дуглаар

ТОКИО. (СЭТА). «Каттышкан Штаттар, Тайваньдан холунар ырадынар! Японияже, дайынче киир тырттар чорукту болдурбас бис! Ядролуг чепсегленишкинни хоруудаар! Кыдат-биле дипломаттыг харылзааларны катап тургузар дээш!» деп лозунгунуң адаа-биле Токионуң Хибия парыгынга кайгамчык улуг митинг болган. 15 мүң ажыг кижи чыылган митингини ядролуг чепсекти хоруудаар дээш Японияга октябрь 1-де өгелөөн, делегейниң каттышкан хемчегериниң айының программазы-биле дүүштүр чорткан.

Япон улустуң бо негелделерин илередип турар декларациязы митингиниң киржикчилери улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

Барыын Германияга дагыы каттыштырарының программазы

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, «Судет немецтериниң каттыжыышкыны» деп барыын-герман аданы негекчи организацияның баштакчыларының бирөөзи Р. Хауптман Кобургка (Бавария) ол организацияның кежигүннериниң хуралынга чүве чугаалап тургаш, «рейхче дедир өөрүнүн» эрги нацисчи лозунгузун кедүрүп үндүрген, шаанда гитлержилер ол лозунгуну салып алган, Чехословакияның Судет облазын эжелеп алган турган. Барыын Германияны «улуг-герман империяның эргелерин эдилөөн салгакчы» кылдыр хүлээп көөрүнче болгаш чөрби чылдар мурнунда Гитлерниң, Муссолининиң, Даладьениң база Чемберленниң ат салганы Мюнхеннің чүдек-бүжар керөзин дагыы төрүттүндүрериниче Кобургка болган чүдек чыыштын киржикчилерин Р. Хауптман кыйгырып турган. Хауптманның чугаазын Гитлериниң, Муссолининиң болгаш Генлейниң пленкада бижиттинген чугааларын дамчыдып үдөөн.

АКШ-та ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизиниң Детройттан дыңнадып турары болза, «Дженерал моторс» дээр автомобиль компаниязының 116 заводтарында автомобиль болгаш ужар-чүүл үлетпүрүнүң ажылчыннарының каттышкан профэвилелиниң кежигүннери 257 мүң ажылчыннарның ажыл соксадыышкыны үргүлчүлеп турар. Профэвилелиниң удуртулгазы компания-биле чаа коллективтиг керөөни чарган-даа болза, ажылчыннар ажыл соксадып турар.

25 мүң кежигүннери «Дженерал моторс» компаниянның бүдүрүлгелеринде недель ажыг үеде ажыл соксадып турар электри болгаш радио үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилели үш чыл хуусаалыг чаа коллективтиг керөөни чарар дугайында ол компания-биле дугуржулганы чедип алган.

Пакистанда байдал

КАРАЧИ. (СЭТА). Чуртка шериг байдалын чорудар дугайын Пакистанның президентизи Искандер Мирза чаразаан. 1956 чылдың конституциязын күш чок болдурар, национал хуралды болгаш можуларның хоойлу үндүрер хуралдарын тарадыр, политиктиг партиларны хоруудаар дугайында октябрь 7-ниң кежөөзинде чарлаттынган бижиннге президент медеглөөн. Пакистанның армиязының кол командылакчызы генерал Мохаммед Айюб-Ханны президент шериг байдалының дугайында хоойлуну боттандырар талазы-биле администрацияның удуртукчузунга томуйлаан болгаш чуруттуң бүгү чепсектиг күштерин оон командылалынга дамчыдып берген.

ДЕЛИ. (СЭТА). Дели радиозунуң дамчытканын ёзугаар алырга, Пакистанда шериг байдалын чорутканы-биле холбаштыр чуртта тускай шериг судтарын болгаш шериг чурум-сагылга судтарын тургузуп турар. Шериг байдалының дугайында хоойлуну үрөөн алы «чуруттуң эрге-ажыктарынга удур утланган ажыл-чорудулгалыг» кижилерни азып өлүрер база бүгү назынында кара бажыңнан болгаш албадал ажылдарынга шиидер.

Шериг байдалын боттандырар талазы-биле администраторлар өлүрер дээн шаажылал шииткелерин бадылаар.

КАРАЧИ. (СЭТА). Карачи радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, президентиниң айтыышкыны-биле Пакистанда консультативтиг чөвүлелди турган. Чазактың чингине секретары база камгалалдың, херектериниң, саңның, үлетпүрүүн, салыгның, экономиканың, ирригациянның болгаш энергетиканың министерстволарының секретарьлары оон составында кирип турар. Консультативтиг чөвүлел президентиниң даргалаашкыны-биле ай-өйде хуралдар эртирер.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда иштики политиктиг байдал мурнуку хевээр дүшкүүрлүг болуп артышаан. Фалангистер болгаш өске-даа реакцылыг идегеттер хоралаччы үүлгедиглерни кылып база чазакка удур чыскаалдарны организастап турар, ол үүл дээрге, Ливанның иштики херектериге даштыкы чаа холгаарлаашкынга чылдак бөөр дээш чуртка шажын талазы-биле чөвүлөөни болдурарын оралдажып турары ол.

Парлалга дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Ливанда өжөөннешкек талаларны өптештирер болгаш чөрүлдөөлөрни соксадыр сорулга-биле политиктиг бүгү партияларның болгаш шажын ниитилелериниң национал конгрезин чыылдырарының оралдажыышкыннары амыызында эки түңнелдерни бербөөн болгаш ол конгрессти чыылдырары сонгаарлап турар. Оон чылдаганы болза, национал конгрессти чыылдырарының өге негелдези кылдыр чазакта министрлер портфельдериниң деп кезөөн Шамуннуң болгаш фалангистерниң талалакчыларынга бөөрин негеп турар «Катаиб» партияның (фалангистериниң) турум-бодалы болуп турар деп «Бейрут Аль-Маса» солун бижөөн.

Алжирде дайынны күштелдиреринің планнары

ПАРИЖ. (СЭТА). Париж парлалгазының дыңнадыгларындан кастып турарын ёзугаар алырга, француз чазак Алжирде национал-хосталгалыг шимчээшкинни улам-на идепкейлиг базарының планнарын кылып турар. Де Голльдуң чоокта чаа Алжирге чорааның тайылбырлавышаан, «Жур де франс» журналдың дыңнадып турары болза, «Алжирни хосталарының национал фронтузун узуткаар» сорулга-биле Алжирни «идепкейлиг өптештирери» дижириниң планын чазактың баштыны кедүрерин бодап турар.

Алжирде хан төгүшкүнүг дайынны француз чазактың күштелдирер бодалдыының дугайын херечилеп турар «Жур де франс» журналдың ажыт-чажыт чок миннин көрүшкүннерин чамдык политиктиг хайгааракчылар чаа немелде шериглерни бөөр дугайында француз чазактың Алжирде кол төлөөни генерал Салаңның негелдези-биле холбаштырып турар. «Бир өвес мусульманнарның 96 хуузу референдумга «чүүлдүг-дүр» деп хостуг медеглөөн чүве болза, Саланга чүге 100-тен 200 мүң чедир солдаттар болгаш офицерлер немей негеттинин турар чүвел?—деп «Юманите» солун айтырып турар.

Алжирде дайын дугайты «Тайм» дээр америк журналдың чугааларын Парижтиң солуннары бижип турар. «Гитлерниң эзэчилеринге «немейлешкек арааттанзыг чоруктарны» Алжирге кылган француз чазак сонгу-атлантика өөнделин дыка баксыраткан болгаш дөртку республиканы өлүмге чедирген» деп «Тайм» журнал медеглеп турар. «Бир өвес дайын үргүлчүлөөр болза, бешки республикага база халаптыг болу берип чадал чок» деп журнал немей бижөөн.

СУД ЗАЛЫНДАН

Хулиганнар шииттирген

Л. Мааны, Х. Ховалыг олар кемхеректи мурнунда база-ла үүлгедип чораанар. Бо чылдың август 12-де олар Бии-Хем районнуң Германовка көдөө суурунда магазин иштинге боттарын шагдаа ажылдакчылар кылдыр чарлаттынмышаан, хөй-ниитиниң чурумуң үреп турганнар.

Хулиганнар ол-ла хүн суурнуң чайнаазының хаалгазын үреп, оон ажылдакчыларын бак сөстер-биле дорамчылаан болгаш Сесерлиг сельпозунуң ажылдакчызы Иргиттин кадыкшылына хора чедирип, ону эттеп-соп турганы илерөөн.

Районнуң улус суду хулиганнарның үүлгеткен хөрөөн көргеш, Л. Маадыны ийи чылда хосталгазын казып, база ол кеземчени эрттиргениниң сөөлүнде ону Сонгу чүктүй ырак районнарынче үш чылда шелүүрү-биле, Х. Ховалыгны бир чылда хосталгазын казып шииткеш.

И ПЕТУХОВ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

„Аралдың балыкчылары“

КИНО

Во кино болза Арал далайның ыдыында чуруттап турар балыкчыларның амгы болгаш революция мурнундагы ажыл амыыралын, ылангыя каракалпак болгаш орус улустарның шагдан бөөр ханы найыралының дугайын көргүзүп турар.

...Шылгарангай орус революсчу Семен Алексеев аттыг балыкчы колхозка аныяк инженер Александр Бутаковтуң (ролюнда артист Б. Битюков) чедип көөрин колхозчулар четикпейн манап турган. Арал далайга балыкты телевизор-биле көрүп тулар ажылды шенелде кылдыр чорударын аңаа даскан турган. Ынчалзажок Ташкентиге ол өлөөн саалдай берген. Чүге дээрге балыкчы колхозтуң даргазының уруу—башкы Айджамал (ролюнда артист Е. Тян) төөгү эртемнериниң кандидады деп атты чедип алыр дээш бодунуң бижээни эртем ажылының талазы-биле илеткел кылып шылгалда дужаар, ынчаарга Бутаков ону шагдан тура билир болгаш аңаа ынакшып турар болганда оон ол шылгалда дужаарынга олурушпайн эрте бөөр аргазы чок турган.

Аныяк төөгүчү кандидат атты чедип алыр дээш «Каракалпактарның революсчу үзел-бодалдарының хевирлеттинин тыптырынга орус улустуң ролю» деп, темага эртем ажылын бижөөн. Кажан ол экзаменни тудуп тургаш, комиссиягa болгаш чыылганнарга төрөөн черинин эрткен үеэнин база орус улус-биле каракалпактарның найыралымын, чартык чүс чыл мурнунда ол черге болуп турган болуушкуннарның дугайын сонуургалдыг кылдыр чугаалап бөөр. Кинога Айджамалдың экзамен үеэнде чамдык чугааларын ёзугаар шаанда болуп турган болуушкуннар кеступ көөр.

Ол болза 1905 чылдың революстуг шимчээшкиннериниң ылангыя декабрьның чепсектиг тура хаалышкынны бастырганының соондагы үе болур. Ол үеде Араллың кыдымына чуруттап турган ядыы, түренги каракалпак балыкчыларның амыыралы, оларны хаанның офицерлериниң кам-хайыра чок ажылдаашкыннарын болгаш революстуг шимчээшкиниң бастырганын дыңнаан картыс офицерлериң арагалап, амыраап турары база кинога кеступ көөр. Ынчан турда 1905 чылдың революстуг шимчээшкининге киришкен дээш хаанның өлүрүкчүлериниге адып өлүрери-биле шиитпирген шылгарангай революсчу Семен Алексеев Петербургтуң кара бажыңындан дезип үнгеш, Араллга чедип келгенин дыңнаан офицерлер аңаа дүвүреп турар. С. Алексеев кара бажыңдан дезип үнгеш, Араллың кыдыынга РСДРП-ниң даалгаларын күүседип эгелөөн. Аңаа ол чер чуруттуг хоочун балыкчы Есемурат-агага баштаткан бөлүк кижилер дузалап турган.

Ынчалзажок удаааанда Семен Алексеев хаанның өлүрүкчүлериниге база катап туттурар. Бирги орус революциянның үеэнде хаанның шериглериниң ортузунга революсчу хөөнүг дешилгелиг офицерлер, солдаттар база эвээш эвес турганнар. Ындыгларның бирөөзи болза ол үеде орус армияның поручиги Григорий Бутаков болур. Поручик Бутаков ынчан Аральскиге турган. Кажан Семен Алексеев кара бажыңга олурда ол оон амы-тынын камгалаары-биле дежурныйлап турган, бодунуң поручик идык-хевин кедиргеш, чажыт адын адап бергеш хостап үндүрүптер, а Бутаков амы-тынын ынчаар берген. Ынчаарга Семен Алексеев Есемуратов-ага-биле дезип бар чораан, өлүрүкчүлерниң отунга таваржы бөөр. Чоннуң аскежин, хосталгазы дээш чартык чүс чыл мурнунда эрес-дидим кижилер ынчаар амы-тынын бергеннер...

Кинонуң эгезинге ол болуушкуннар тодаргай көргүстүнер. Оон соонда Айджамалдың бижээни эртем ажылының улуг үнелөөшкинни алганы база оон төөгү эртемнериниң кандидады деп атты чедип алыр дээш экзаменни чедиишкиниг дужаагаш, инженер Бутаков база судно капитаны Калимбетов (ролюнда артист К. Бонабеков) олар-биле оон чаныш кел чорууру кеступ көөр.

Айджамал бодунуң бижээни эртем ажылынга эрес-дидим демиселчи революсчу Семен Алексеев болгаш Есемуратов-ага, поручик Бутаков оларның маадырлыг чоруктарын тодаргай кирген. Ынчаарга инженер Александр Бутаков болза, поручик Бутаковтуң оглунуң оглу дээрзин ол шагда-ла билген. Биче сеткилдиг, бөдүүн аныяк инженер ол дугайын билип чораа-даа кыыга-даа ыыттаваан болгаш телептиг, биче сеткилдиг чоруу-биле балыкчы колхозчуларның хүндүткелин дораанна чаалап алган. Александр Бутаков Айджамалга ынакшыг бөөр. Ынчаарга капитан Калимбетов базала Айджамалга ынак сеткилин илередип, туразында кайы хамаан чок чоруун көргүзүп коргударын бодаар. Ынчалзажок ону ол аныяк кыс доозайн баар. Ынчангаш Калимбетов инженер Бутаковту көөр хөөнү чогун ажыы-биле илередип турар. Ол чорук Айджамал башкылап турар өөреникчилери-биле Арал далайга экскурсиялап чорда билдине бөөр.

Оон соонда Калимбетовтуң судноозу Аралск хоорайже чугула чүк чедирер даалганы алыр. Ол судно-биле аныяк инженер Бутаков база чоруптар. Олар далайга чоруп олурда күштүг шуурган болу бөөр. Азр чүктүг судно шуурган өйүнде далайның дүвүнче кирип болур болгаш оон-биле кады чалгыга алыскан балыкчыларны камгалап алыр арга база чок. Ол айыылдан чайлаарының чаңгыс аргазы чүктү чигедир, ынчаңгаш айыылга таварышкан балыкчыларга дузаны чедирип болур турган. Ону ынчаар кылыр дугайында колхоз баштаар черинин даргазы Ерназар Есемуратовтуң радио-биле чоруткан телеграммазы бар турда-ла бодунуң хууде эрге-ажыын бодаар, тужун хаваан капитан Калимбетов оон шуут ойталаан. А Бутаков хамык харылсалганы бодунга алган, бөлүк балыкчылар-биле кады күштүг шуурганныг чалгыг үеэнде чүктүң чамдыызын дүжүр октагылаптар. Оон судноуң командазы айыылдан чайлаттынар болгаш айыылга таварышкан балыкчыларның амы-тынын камгалап алыр.

Судно кажан Аральскиге чедип көөрге, Бутаков кара туразы-биле чүктүң чамдыызын далайже киир каапкан деп прокуратурага капитан Калимбетов мегелеп медээлөөн дээрзин дыңнаан, балыкчылар аажок киленнеп хорадаар. Калимбетовтуң кортук, ийи арыныг үүлгедиин бурыу шаппышаан, балыкчы колхозчулар инженернин шыныг дээрзин бадытаарлар.

Кажан судно төрөөн суурунга дедир чедип көөрге, балыкчылар оон составын улуг өөрүшкү-биле хүлээп алыр, а чүгле капитан Калимбетовка көөр хөөнү чогу-биле ужуражырлар. Капитанның меге медээзиниң уржуу-биле Аральскиге өлөөн саалдай берген инженер Бутаков оон соонда самолет-биле чедип көөрге, Араллың балыкчылары ону боттарының өг-бүлезинге чылыг чымчаа-биле хүлээп алыр. Ол ужуражыышкын ылангыя Айджамал-биле Бутаковка улуг өөрүшкүлүг болган.

Ташкентиниң уран-чечен болгаш хроникалыг киноларны кылыр кино студиязының бүдүргени «Араллың балыкчылары» деп кино ынчаар доостур. Маңза онзалап демдеглезе чогуур чүүл болза, киноуң нарын сюжедин ёзугаар артистерниң таарымчалыг ойнаанны болгаш ырыларны, музыканы ол черниң чонунуң амыыралы, бойдузу-биле ханы холбаштырганы болур.

С. САЛЧАК-ООЛ.

ХООРАЙНЫҢ КУДУМЧУЛАРЫНДА АЖЫЛДАДЫП ТУРАР АЪТТАРГА ӨДЕК ДОЗАР ШООДАЙЛАР ХЕРЕГЛЭЭРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Кызыл хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң

ШИИТПИРИ

№ 329

«Кызыл хоорайда чаагайжыдылганың болгаш арыг-шеверге удур чоруктар-биле демиселлиң дугайында» 1958 чылдың апрель 23-те үндүрген № 140 шиитпирге немелде киргеш, ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң шиитпирлээри болза:

1. Аъттарны хоорайның кудумчуларынга ажылдадыр үеэнде оларга өдек дозар шоодайларны хереглээрии бодунуң ажыглалында аъттарлыг бүдүрүлгелериниң, албан организация черлериниң удуртукчуларынга болгаш хууда аъттыг кижилерге хүлээдир.

2. Бүдүрүлгелериниң, албан организация черлериниң болгаш хууда аъттыг кижилериниң чагыы ёзугаар аътка хереглээр четчир санныг шоодайларны белеткеп үндүрүп турар. Ында витаминнер хевээр камгалаттынган.

Морковьту садып алырда, өң-не кызылгыр өңнерлиин шилип алыр херек. Ындыг морковьтарда каротин хөй болур.

Ол ногаанның орай быжар сорттунуң дужудун чылыының хемчээли 0 градус каранғы черге салгаш, кырынга курдаг алезинин чажып каарга 6—7 айлар дургузунда витаминнери хевээр арттар. Ынчалза-даа олар чоорту эвээжээр болгаш март-апрель айлар үеэнде мырынай чок апаар. Бажың аргазы-биле морковьту курдадырга витаминнер база-ла арлып читкилей бөөр.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы

С. ЧАНЗАН-ООЛ.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң секретары

Ф. ЖИТОВ.

1958 чылдың октябрь 8-те.

МОРКОВЬ

Морковь—чемге өң-не хөй хереглеттинер болгаш кижиниң кадыкшылынга дузалыг ногааларның бирөөзи. Оон дашты-даа, ишти-даа сарыг-кызыл өңнүг, ону каротин дээр. Ол өң кижиниң организминге үс-биле холушкаш, витамин «А» болур. Морковьта каротин бүгү ногааларныындан артык хөй. Ол ногаада «Б» бөлүктүг витаминнери база бар. Оон аңгыда ол болза, минералыг дустар-биле болгаш организмге дүрген шингээр чигирлер-биле байлакшылдыг.

Морковь—кижиниң чеминге амдан киирер талазы-биле ажыктыг. Ону чемге холусаа кылырга, чем амданын ол дыка экижидер, ынчангаш кижиниң чемге хөөнү күштелир.

Чаа, чиг морковьту үүредир дүрбөөш, чемненир мурнунда сметана, суг хоюу-биле холуп чиирге кончуг дузалыг.

Морковьту өдек-биле чемижиткен хөрөөнге хаая өвес тарып өстүрерин утпаза чогуур. Оон карттынга хоралыг шыйлашкыннар чуургалары, а ол ышкаш халдавырлыг аарыглар микробтары чыпшыгылай берген чоруп болур. Оон ужурундан ону чиир мурнунда чылыг сугга эки чуур болгаш карттын аштаар херек.

Уруглар чеми кылдыр белеткээр азы суун ылгаар дээн морковьтуң кырынче изиг сугну кудар. Морковьтан белеткээн чемнериниң бүгү хевирлери уругларга болгаш ниити диеттиг чемнер хереглээри сумелеттинген кижилерге онза дузалыг.

Бистиң үлетпүрүвүс үүредип хоюткан морковьтан чемге киргеш чаш уругларга чем кылдыр хереглээр консерв-пюрени белеткеп үндүрүп турар. Ында витаминнер хевээр камгалаттынган.

Морковьту садып алырда, өң-не кызылгыр өңнерлиин шилип алыр херек. Ындыг морковьтарда каротин хөй болур.

Ол ногаанның орай быжар сорттунуң дужудун чылыының хемчээли 0 градус каранғы черге салгаш, кырынга курдаг алезинин чажып каарга 6—7 айлар дургузунда витаминнери хевээр арттар. Ынчалза-даа олар чоорту эвээжээр болгаш март-апрель айлар үеэнде мырынай чок апаар. Бажың аргазы-биле морковьту курдадырга витаминнер база-ла арлып читкилей бөөр.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторуң 3—62, редакторуң орлакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харылсалгалыг секретарьның, культура болгаш амыыралы кылдызының 4—98, партийжи амыыралы, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдөө ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагыы кылдызының база бухгалтериниң 3—65.

ТО—01046 Культура эргелериниң типографиязы.